

UDK: 272-726.1(497.6)“1914/1918“
272-9(497.6)“1881-1918“
Pregledni rad
Primljeno: prosinac 2018.

Pavo JURIŠIĆ
Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sarajevu
Josipa Stadlera 5, BiH - 71000 Sarajevo
pavo.jurismic@gmail.com

NADBISKUP STADLER I STOLNI KAPTOL VRHBOSANSKI

Sažetak

Prilog govori o odnosima između prvog vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera i kanonika Stolnog kaptola vrhbosanskoga. Radi se o vremenu od ponovne uspostave Vrhbosanske nadbiskupije (1881.) do Stadlerove smrti (1918.). Nadbiskup je Stadler u svojim prvim suradnicima imao izvanrednu snagu uz čiju je pomoć mogao činiti velike stvari u podizanju institucija u Vrhbosanskoj mjesnoj Crkvi. Bili su vrsni muževi Crkve koji su, oduševljeni u svojem svećeničkom zvanju, spremno preuzimali veliki dio odgovornosti na sebe, a veličina nadbiskupa Stadlera pokazuje se u tome da ih je pozvao i njihov odaziv oduševljeno prihvatio iskazujući im bezrezervno povjerenje u izvršavanju zadataka koje im je povjeravao.

Ključne riječi: *Josip Stadler, Vrhbosanska nadbiskupija, Vrhbosanski kaptol, kanonici.*

Uvod

Vrhbosanski stolni kaptol ustanovio je papa Leon XIII. dokumentom uspostave Vrhbosanske nadbiskupije 1881. godine. Sveti je Otac inzistirao na tome da se odmah pristupi uspostavi Kaptola koji će imati četvoricu kanonika, što je izričito i rekao prilikom predavanja palija nadbiskupu Stadleru 18. studenoga 1881., tako da se on odmah dao na posao pa je već za Božić pozvao prvoga kanonika iz Ljubljane dr. Antona Jegliča koji dolazi u Sarajevo već u veljači 1882., dakle mjesec dana nakon Stadlerova dolaska. Nakon toga uslijedilo je imenovanje još dvojice, dr. Andrije Jagatića i mons. Josipa Bezića, koji su kratko iza

Jegliča došli u Sarajevo, a četvrti dr. Ivan Koščak dolazi nakon godinu dana, pa je s njim, u nešto više od godine dana, Kaptol bio kompletiran.

Kanonici su se bili prvotno uselili u iznajmljenu kuću, da bi zatim kupili jednu kuću za Kaptol, dok nakon nekog vremena nisu uspjeli sagraditi svoju vlastitu kanoničku kuću. U tu je kuću uselio i sam nadbiskup Stadler preuzimajući obvezu plaćanja najamnine, odnosno onu svotu koju je primao iz državne blagajne za stanovanje, pa je time pridonosio otplaćivanju kredita koji je Kaptol morao uzeti za njezinu gradnju.

Stadler je tijekom svojega upravljanja Vrhbosanskom nadbiskupijom imao priliku imenovati još petoricu kanonika, dvojicu nakon smrti mons. Bezića (1893.) i dr. Ivana Koščaka (1915.), dvojicu nakon odlaska Antona Jegliča i Andrije Jagatića iz Sarajeva, prvoga zbog preuzimanja biskupske službe u Ljubljani, a drugoga zbog povratka u vlastitu biskupiju gdje je preuzeo mjesto superiora u Samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu.

Ovaj prilog govori o Kaptolu i kanonicima u vrijeme Stadlerova upravljanja Vrhbosanskom nadbiskupijom. Na temelju arhivske građe i objavljene literature, uradak obrađuje ustanovu Kaptola, zatim široko polje rada kanonika u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, koji su dali velik doprinos u stvaranju njezinih struktura. Bili su to učeni, požrtvovni i besprijekorni svećenici koji su uistinu bili potpora i radost nadbiskupu Stadleru u njegovoj odgovornoj pastirskoj službi kako na bosanskohercegovačkom prostoru, tako i u hrvatskom narodu općenito.

1. Ustanova

Bula uspostave Vrhbosanske crkvene pokrajine „Ex hac augusta“, između ostaloga, govori i o Kaptolu, gdje se kaže: „A kako u katedralnim crkvama kanonički zbor postoji namjesto vijeća koje uz biskupa stoji u slavljenju božanskih otajstava i pomaže mu u upravljanju biskupijom; te kako se po njemu također ukrašava dostojanstvo biskupske stolice, povećava sjaj bogoštovlja i više potiče vjernička pobožnost, to Našim apostolskim autoritetom ustanovljujemo u Vrhbosanskom nadbiskupskom sjedištu, odmah i zavazda, stalni katedralni kaptol, sastavljen od prikladnih crkvenih ljudi, ravnopravnih u glasovanju i mišljenjima na svojim zborovanjima i drugim vijećanjima, da po uzoru na druge katedralne zborove pravilno i marljivo, u određeno vrijeme, obavljaju božanske službe i

crkvene zadaće i poslove koji su vlastiti članovima toga staleža. Osim toga, tomu zboru dajemo ovlast da sebi sastavi kaptolske uredbe posve sukladne mjerama svetih kanona i Tridentskomu koncilu. A da bi te uredbe mogle imati snagu zakona, treba ih prethodno odobriti biskup ordinarij. Nadalje, želimo i nalažemo da se i u drugim biskupskim sjedištima koja sada uspostavljamo ustanovi vlastiti kanonički zbor ili kaptol, čim to dopuste vremenske i stvarne okolnosti.“¹

Stolni kaptol vrhbosanski ustanovio je Papa svojim „apostolskim autoritetom“, a u skladu s konvencijom između Pape, Svete Stolice i Austro-Ugarske o uspostavi Vrhbosanske crkvene pokrajine od 8. lipnja 1881. godine, koju su potpisali u ime Svete Stolice državni tajnik kardinal Luigi Jacobini,² a u ime Austro-Ugarske veleposlanik pri Svetoj Stolicu grof Ludwig Paar.³ Prema tim odredbama sjedište Stolnog kaptola nalazi se u sjedištu Nadbiskupije.

Prema dostupnim dokumentima čini se kako Austrougarska vlada nije baš bila oduševljena odredbom o ustanovljenju Kaptola, pa zbog toga i nije odmah čak ni razmatrala mogućnost njegova osnutka, iz jednostavnoga razloga da joj to ne bi bilo dodatno financijsko opterećenje. Vodeći se politikom reciprociteta i jednakosti prema svim vjerskim zajednicama mislilo se, ako uspostavi Kaptol u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, onda bi se moralo prema navedenom principu i drugim

¹ LEON XIII., *Ex hac augusta. Litterae apostolicae quibus hierachia episcopalis in Bosnia et Hercegovina instituitur. Apostolsko pismo kojim se ustanovljuje biskupska hijerarhija u Bosni i Hercegovini*, Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine, Crkveni dokumenti 3 (Sarajevo: 2006.), 31.

² Kardinal Luigi Jacobini rođen je 6. siječnja 1832. u mjestu Genzano pokrajine Lazio, nedaleko od Rima. Studij je teologije završio u bogoslovnom sjemeništu u Albanu, zaređen je za svećenika 1854. u Rimu. Nakon toga studirao je na sveučilištu Sapienza u Rimu i postigao doktorate iz teologije i civilnoga prava. Godine 1874. zaređen je za naslovnog biskupa i postavljen za nuncija Svete Stolice u Austro-Ugarskoj. Papa Leon XIII. imenovao ga je 1879. kardinalom, a 1880. postaje državnim tajnikom Svete Stolice. Umro je 28. veljače 1887. Usp.: *Enciclopedia cattolica*, sv. VII. (Città del Vaticano: 1951.), 548.

³ Grof Ludwig Johann Baptist Emanuel von Paar rođen je 26. ožujka 1817. u plemićkoj austrijskoj obitelji, diplomat i kolekcionar. Bio je u diplomatskoj službi Austro-Ugarske Monarhije u više zemalja, a 1873. postao je veleposlanik pri Svetoj Stolicu, gdje je ostao do 1888. godine. Bio je i sa samim carem u dobrim odnosima. Za povijesna istraživanja zanimljiva su njegova izvješća iz Rima o odnosima u Rimskoj kuriji, kao i njegova prosudba vatikanske politike u vrijeme papa Pija IX. i Leona XIII. Umro je 6. siječnja 1893. Usp.: Petar VRANKIĆ, *Religion und Politik in Bosnien und der Herzegowina (1878-1918)* (Paderborn: Ferdinand Schöning, 1998.), 372., bilješka 3.

vjerskim zajednicama omogućiti osnivanje ovakvih savjetničkih mjesta, a ta bi bila dodatni teret njezinu proračunu.⁴ Isusovac pater Franjo Hammerl navodi da je Stadler pri prvoj audijenciji kod cara u Beču 1881. bio čak i spreman odreći se Kaptola, ali je izrazio želju da mu p. Nikolaus Nilles,⁵ s kojim je često bio u korespondenciji, kako prije, tako i nakon dolaska u Sarajevo, dođe za savjetnika jer je bio vrstan pravnik i najpogodniji za to mjesto.⁶ No, kako je Sveta Stolica inzistirala na tome da nadbiskup mora imati kanonike, vlada je pristala

⁴ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, neobjavljeni rukopis na njemačkom jeziku koji se nalazi u Arhivu Vrhovne uprave Družbe sestara Služavki Maloga Isusa u Zagrebu (ASMI), 1925., 36. Isusovac Franjo Ks. Hammerl (Franz Xaver Hammerl) rođen je u Linzu 1859., a umro je u Zagrebu 1941. U Vrhbosanskom dječakom sjemeništu bio je najprije prefekt (1892. – 1894.), a zatim rektor Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa (1892. – 1899.) te rektor Dječačkog sjemeništa u Travniku (1899. – 1902.). Uz odgojiteljsku i rektorsku službu bio je profesor u tim ustanovama. Izvori navode da je Hammerl pisao Stadlerov životopis u Zagrebu u vremenu od 4. 12. 1917. do 10. 3. 1919. Ovdje se navodi godina naznačena prema gore navedenom arhivskom izvoru. Usp.: *Curriculum vitae P. Francisci Ks. Hammerl - Autobiografija + Bibliografija*, Arhiv Družbe Isusove u Zagrebu, kut. 12.

⁵ Isusovac o. Nikolaus Nilles (liturgičar i pravnik crkvenoga prava), r. 21. lipnja 1828. u mjestu Rippweiler (Luxenburg) u dobrostojećoj seljačkoj obitelji. Nakon završenog osnovnog i srednjeg školovanja u domovini, studij je nastavio u Rimu kao pitomac Zavoda Germanicum. Završivši studij s doktoratom iz dogmatike i crkvenoga prava, bio je zaređen za svećenika 1852., pa se vratio u domovinu sa srčanim slabostima zbog čega je prerano bio osijedio. U domovini je prihvatio mjesto najprije kapelana na jednoj župi, a nakon toga i župnika u Tütingenu. Godine 1858. ulazi u Družbu Isusovu te je već sljedeće godine poslan za profesora crkvenoga prava na sveučilištu u Innsbrucku, gdje je ostao do svojega umirovljenja. Kao profesor, isticao se savjesnošću, jednostavnošću i pobožnošću među studentima i kolegama. Umro je 31. siječnja 1907. u Innsbrucku, gdje je i sahranjen. Iza sebe je ostavio oko 60 naslova literarne djelatnosti među kojima se posebno ističe povijest Istočnih crkava. Usp.: Anselm MANSER, „Nilles, Nikolaus, SJ“, *Lexikon für Theologie und Kirche*, svezak 7 (Freiburg im Bressgau: Herder, 1962.), 1004.

⁶ U arhivu Nadbiskupskog ordinarijata vrhbosanskoga nalazi se nekoliko pisama p. Nillesa iz kojih se vidi da je svojim pravnim savjetima sudjelovao u rješavanju nekih važnih pitanja u Nadbiskupiji. Isto tako postoji i jedno pismo adresirano na kanonika Ivana Koščaka prije dolaska u Sarajevo u kojemu mu zahvaljuje za posredovanje prilikom boravka u Senju gdje je proveo tri „najljepša dana“ na svojem „dugom dvomjesečnom putovanju“. Pismo p. Nillesa u Arhivu Vrhbosanskog nadbiskupskog ordinarijata u Sarajevu od 30. studenoga 1882. [bez signature].

na četvoricu kanonika i dodijelila im godišnju plaću od 4000 kruna.⁷

Odredbe su, dakle, bile jasne, a nadbiskupu je Stadleru preostalo još samo da potraži i odabere svoje savjetnike i buduće suradnike koji će s njime podijeliti teret velikoga polja rada koje je uspostavom Vrhbosanske nadbiskupije bilo otvoreno. Stadler se i prije dolaska u Sarajevo dao na traženje prikladnih osoba za svoj Katedralni kaptol te ih je našao u osobama koji su bile spremne kao i on ostaviti sve i poći na ovo polje rada koje im se otvaralo. Car Franjo Josip potvrdio ih je za Božić 1881. te su se i oni mogli odmah zaputiti u Sarajevo. Franjo Hammerl navodi da su se Stadleru prilikom dolaska u Bosnu nudili za to neki zaslužni bosanski franjevci, ali da je tada izbor već bio završen.⁸

Koliko se može rekonstruirati iz arhivske građe Vrhbosanskoga stolnoga kaptola, procedura je imenovanja novih kanonika u Sarajevu ispočetka odstupala od one uobičajene koja se provodila u drugim biskupijama u Austro-Ugarskoj. Kako je to bilo u Splitskoj biskupiji u vrijeme Austro-Ugarske, opisuje Ivan Ostojić u svojoj knjizi Splitski kaptol. Tamo je za upražnjeno mjesto u Kaptolu biskup morao otvoriti natječaj i objaviti ga u svim dalmatinskim biskupijama preko njihovih ordinarijata jer su se imali pravo javiti na natječaj svi prezbiteri iz dalmatinske crkvene pokrajine. A da bi mogao objaviti natječaj, morala mu je za to dati odobrenje pokrajinska vlada. Natječaj je trajao šest tjedana, a kada bi bio zatvoren, biskup bi izabrao trojicu između prijavljenih kandidata te preko vlade predlagao da car imenuje jednoga od njih. Vlada bi podastirala caru imenovanje jednog od trojice.⁹ U

⁷ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 37. Vlada je po istom principu financirala također četvoricu savjetnika pravoslavnog metropolita, kao i četvoricu savjetnika muslimanskog reisu-ul-uleme.

⁸ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 38.

⁹ Usp.: Ivan OSTOJIĆ, *Splitski kaptol u Splitsko-makarskoj biskupiji*, (Split: 1977.), 15.-17. Taj je natječaj imao službeni oblik: „Smrću kanonika (ime prepozita ili dekana) N. ostalo je kod ovog stolnog kaptola ispražnjeno jedno nadarje kanonika (ili prepozita ili dekana) s dotacijom, koju je ustanovio zakon. Otvara se stoga u cijeloj pokrajini natječaj na rečeno nadarje do dana „, Svi oni svećenici, koji se namjeravaju natjecati na postignuće toga nadarja, morat će, ako su dijecezanci upravno, ako ekstradijecezanci putem dotičnih ordinarijata prikazati svoju molbu opskrbljenu pristojnom biljegovinom i potvrđenu propisanom službovom tablicom kao i odnosnim ispravama, koje dokazuju dobu, svršene nauke, obnašane službe u dušobrižništvu ili pri javnoj nastavi i također sve one naslove koje bi mogle dokazati sposobnim za mjesto spomenutog kanonika. Dužnosti nadarbenika kao kanonika opredijeljene su od općeg prava i mjesnih primljenih običaja“. Ivan OSTOJIĆ, *Splitski kaptol u Splitsko-makarskoj biskupiji*, 15.

Vrhbosanskoj je nadbiskupiji sam nadbiskup Stadler tražio svoje prve suradnike za Vrhbosanski kaptol, a tražio ih je među dijecezanskim svećenicima u Monarhiji. Nakon što bi ih našao, Stadler bi ih predlagao vladi, a nakon toga bi uslijedilo carevo imenovanje. I Stadlerovi su kandidati morali isto tako prolaziti provjeru vlade koja je davala odobrenje. To se posebno vidi kod Stadlerova nastojanja da nakon smrti kanonika Ivana Koščaka (1915.) imenuje mons. Karla Cankara (1877. – 1953.) kanonikom, međutim vlada nije odobrila njegovo imenovanje. Stadleru je odgovoreno da u skladu s konvencijom predloži tri imena, što je Stadler i učinio, pa je od predloženih trojice kandidata 1917. godine bio imenovan mladi vrhbosanski svećenik dr. Marko Alaupović. Mons. Cankar nije bio prihvaćen jer mu ministar Burian nije mogao oprostiti što je negativno pisao o njemu u „Hrvatskom dnevniku“.¹⁰

2. Stadler i njegovi suradnici

Nadbiskup Josip Stadler mogao je ispuniti sve one zadatke koji su mu kao prvom vrhbosanskom nadbiskupu i metropolitu bili postavljeni samo zato jer nije u tom poslu bio sam, nego su mu potporu davali mnogi njegovi prijatelji iz zemlje i svijeta, a nadalje njegovi bliski suradnici, u čiju se pomoć uvijek mogao pouzdati. Ovdje pod izrazom „pomoć“ ne mislim samo na opis njihova posla koji su obavljali kao pomoćnici, nego su ti suradnici u upravljanju Vrhbosanskom nadbiskupijom preuzimali na sebe važne zadatke koje bi im nadbiskup povjeravao. Tu su u prvom redu bili kanonici Vrhbosanskog stolnog kaptola koji su uz službe vezane uz Kaptol preuzimali i one koje su dobivali u Ordinarijatu, kao npr. služba generalnog vikara, ekonoma Nadbiskupije, kancelara i sl. Oni su po mandatu nadbiskupa Stadlera obavljali i kanonske vizitacije župa i župnika u Nadbiskupiji, bili su postavljeni za arhiđakone u arhiđakonatima, prema podjeli Vrhbosanske nadbiskupije kako je Stadler bio razgraničio nakon dolaska u Sarajevo. U nijednom dijelu svoje pastirske službe nadbiskup Stadler nije bio oslonjen samo na svoje snage niti samo na svoju pamet, nego su mnogi požrtvovni ljudi svojim darovima i svojim djelima davali svoj doprinos u izgradnji Vrhbosanske nadbiskupije. Među prvima su tu bili kanonici. Oni su sudjelovali na sjednicama Ordinarijata, bili postavljeni na

¹⁰ Nadbiskup je mons. Cankara, nakon što je prestao biti urednik „Hrvatskog dnevnika“, postavio za kancelara Nadbiskupije, kasnije za začasnog kanonika, a kanonikom je postao tek za vrijeme nadbiskupa Šarića. Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 250.

službe direktora u školama koje su vodile časne sestre u Sarajevu te su uređivali, pisali i surađivali u glasilima koja su tiskana u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, pisali i izdavali knjige, sastavljali molitvenike, vodili duhovne vježbe, stvarali katehetsku i propovjedničku literaturu, a uvelike su pridonosili u prikupljanju materijalnih dobara koja su bila potrebna za podizanje mnogih ustanova koje je nadbiskup pokrenuo uz velika zaduživanja. Oni su davali velik udio u njihovu otplaćivanju. Nadbiskup Stadler je znao da se na njih u svakoj prilici može osloniti. Bili su to požrtvovalni i učeni ljudi, besprijekorni svećenici. Izvori pišu kako je Stadler jednom prigodom rekao kako ih voli kao svoju rođenu braću. A prigodom blagoslova kaptolske zgrade u propovijedi je rekao kako bi na četiri zida ove zgrade napisao: kuća kreposti, kuća molitve, kuća učenosti i kuća bratstva.¹¹ Stadler je bio svjestan da bez te suradnje i potpore svojih bliskih suradnika ne bi njegova djela bila okrunjena tolikom uspjesima. Zbog toga nas s jedne strane zadivljuje Stadlerovo oko i osjećaj za iznalaženje tih sposobnih ljudi i izbor kojim se vodio kada ih je pozivao da dođu u Bosnu, a s druge strane zadivljuje nas i spremnost tih crkvenih muževa da iziđu iz svoje zavičajne sigurnosti i dobra u matičnoj biskupiji te dođu u Bosnu i prihvate raditi na nečemu što tek nastaje, bez ikakve garancije da će i uspjeti u tome što tek nastaje i poprima institucionalne oblike. Bili su to dobro „obrazovani ljudi koji su dolazili iz raznih dijelova Monarhije ... i vrlo sposobni svećenici koji su se na Stadlerov poziv odazvali, te su ostavljali svoja dotadašnja mjesta gdje su djelovali u svojim matičnim dijecezama, te su se zaputili u ove krajeve, gdje su uz ostale poslove skupa s nadbiskupom morali izgrađivati strukture da bi se mogli smjestiti i raditi. Bili su to uglavnom mladi svećenici koji su prihvaćali ponuđeni izazov rada na Gospodnjoj njivi, nikakvi avanturisti, ali oni koji znaju što žele postići u svom svećeničkom životu.“¹²

Stadler je svake godine provodio Badnju večer kod ovih svojih dragih prijatelja u opuštenom druženju i vedrini. U prigodama pojedinačnih slavlja imendana nadbiskup je uvijek bio tu, a kanonici su k njemu dolazili i odlazili kao k svome ocu. Gotovo da nije bilo nikakvih tajni, o svemu se raspravljalo i savjetovalo. U početku su se četvrtkom održavale sjednice Ordinarijata na kojima se raspravljalo o različitim problemima i pitanjima Biskupije.¹³

¹¹ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 55.

¹² Mato ZOVKIĆ, „Anton Jeglič kao kanonik i pomoćni biskup u Sarajevu“, *Edo ŠKULJ* (ur.), *Jegličev simpozij v Rimu* (Celje: Mohorjeva družba, 1991.), 61.

¹³ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 56.

3. Kanonici prve generacije

3.1. Dr. Anton Jeglič

Prvi kanonik kojega je Stadler pozvao bio je Slovenac dr. Anton Jeglič.¹⁴ Rođen je u mjestu Begunje na Gorenjskem 29. svibnja 1850. u seljačkoj obitelji. Školovao se u Ljubljanskom bogoslovnom sjemeništu te je zaređen za svećenika 1873. Nakon svećeničkog ređenja studirao je na bečkom Augustineumu (1873. – 1876.), gdje je postigao doktorat iz teologije. Nakon završenog studija u Beču, ljubljanski ga biskup Pogačar šalje na daljnju formaciju u Njemačku. U to vrijeme putuje u Rim s austrijskim hodočasnici da bi pozdravio tek izabranog papu Leona XIII. Vrativši se u svoju biskupiju, preuzima zadaću profesora i vicerektora ljubljanske Bogoslovije, gdje ga krajem 1881. godine zatječe Stadlerov poziv da dođe u Bosnu za kanonika. Jeglič to prihvaća pa nakon što je primio imenovanje, dolazi u Sarajevo. Tu ostaje do 1898. kada je imenovan za ljubljanskog biskupa, nasljednika biskupa Jakoba Missie (1838. –1902.), koji je bio imenovan goričkim nadbiskupom i kardinalom rimske kurije.¹⁵

Stadler i Jeglič nisu se poznavali prije nego što je Jegliču bilo ponuđeno kanoničko mjesto u Sarajevu, iako su čuli jedan za drugoga. Vrhbosna prigodom Jegličeva biskupskog ređenja 1897. donosi Stadlerovu zdravicu u kojoj je rekao da je kao dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta 1879. imao pred sobom Jegličevu zamolbu da bude primljen za profesora na fakultetu.¹⁶ Jože Jagodic u knjizi o ljubljanskom nadbiskupu Jegliču piše da nije poznao Stadlera prije prihvaćanja kanoničke službe u Sarajevu.¹⁷ To potvrđuje i sam Jeglič, kako piše u

¹⁴ U historiografiji se najčešće koristi njegovo prvo ime Anton Jeglič. Ime „Bonaventura“ uzeo je kao suradnik u časopisu „Balkan“. U potpisima koje nalazimo u arhivu Kaptola vrhbosanskog i glasilima Vrhbosanske nadbiskupije, gdje je objavljivao svoje priloge, kroatizirao je svoje ime i prezime u „Antun Jeglič“ jer je to gledao kao znak prilagođavanja narodu u kojem djeluje, a ne odricanjem od svojega slovenskog identiteta. To pokazuje i time što je podržavao veze sa svojom domovinskom Crkvom i tamošnjim svećenicima pa se, recimo, 1893. pridružio slovenskom hodočašću u Rim, što je zabilježila i *Vrhbosna* te godine u mjesecu travnju.

¹⁵ „Dr. Anton Bonaventura Jeglič“ (Nekrolog), *Katolički list*, LXXXVIII, br. 28/1937.

¹⁶ Usp.: *Vrhbosna* br. 18/1897.

¹⁷ Jože JAGODIC, *Nadžkof Jeglič. Majhen oris velikega življenja!* (Celovec: 1952.), 87. Ova je knjiga kod istog izdavača 2013. doživjela i drugo izdanje pod nazivom *Majhen oris velikog življenja – Nadškof Anton Bonaventura Jeglič*.

Spomenici vrhbosanskoj, dodajući kako je u jesen 1881. jedne nedjelje popodne Stadler došao k njemu te su se tom prilikom i upoznali.¹⁸ Sada su radeći skupa na njivi Gospodnjoj imali priliku izvrsno surađivati svaki u svojoj službi koja im je bila povjerena. Stadler je bio dostojan vođa i učitelj Jegliču, ali je u nekim stvarima bio posve drukčiji od ovoga svojega suradnika.¹⁹

Franjo Hammerl zapisuje da je dr. Jeglič bio veoma dobrodošao i slovenskim doseljenicima.²⁰ On je neumorno ispovijedao i revno propovijedao. Dobro je ovladao hrvatskim jezikom, tako da je već u svibnju 1882. držao prvu propovijed na hrvatskom, a u istoj godini nalazimo i njegov prvi članak na hrvatskom jeziku u nadbiskupijskom glasilu.²¹

U Jegliču i Stadleru našle su se dvije velike i idealno bliske duše. Novi je kanonik išao za svojega natpastira, kako se kaže, kroz trnje i kamenje i provodio je u djelo sve njegove želje. To je potaklo Stadlera da ga nakon smrti Bezića postavi za generalnog vikara, a zatim imenuje i arhiđakonom Kaptola vrhbosanskog. Jeglič je bio i revan pastoralni djelatnik dušobrižnik. Hammerl zapisuje da ga se moglo vidjeti kako u bosanskoj dijaspori na području Drine tjednima misionari, kako djecu krsti, ispovijeda, propovijeda, sanira konkubinate, vjenčava, kako razdaje sve što posjeduje te bogat zaslugama i naporima dolazi kući kako bi prihvatio nove zadatke.²²

Jeglič je 1897. imenovan pomoćnim biskupom vrhbosanskim, a zaredio ga je sam nadbiskup Stadler koji se radovao ovom promaknuću. No, već je sljedeće godine bio imenovan ljubljanskim knezbi-

¹⁸ Anton JEGLIČ: „Par črtic o nadškofu Stadlerju“, *Vrhbosanska spomenica 1882.–1932.* (Sarajevo: 1932.), 98.

¹⁹ To navodi don Ivan Tomas u svojem djelu o Stadleru koje nam je ostalo u tiposkriptu na primjeru Ivana Cankara. Jeglič je u apostolskom žaru otkupio i zapalio Cankarovu zbirku lirike s neprimjerenim sadržajem pod nazivom „Erotika“, a nekoliko godina nakon toga (1909.) Ivan je bio gost i proveo dva mjeseca u Sarajevu kod brata Karla. Tu je imao priliku gledati nadbiskupa Stadlera te privučen njegovim primjerom, vraća se vjeri svojega djetinjstva. Usp.: Mato S. BRAŽNJAK [pseudonim kojim se služio Ivan TOMAS pri pisanju neobjavljenog Stadlerova životopisa], *Stadler* (Rim: 1971.), 152 [tiposkript], Ovaj je životopis objavljivan u nastavcima u Glasniku Postulature Sluge Božjega Josipa Stadlera „Stadler“.

²⁰ Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 39.

²¹ Antun JEGLIČ, „Što treba za vjenčanje“, *Srce Isusovo*, br. 11/1882., 164–171; Članak je dovršio u sljedećem broju, *Vrhbosna* br. 12/1882., 187–190.

²² Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 39–40.

skupom, čemu se Stadler istinski radovao, iako je osjećao i tugu što je izgubio svojega gorljivoga suradnika.²³ Na službi ljubljanskog biskupa ostao je pune 32 godine, sve do 1930., kada se povukao u mirovinu. Posljednje godine života proveo je u cistercitskom samostanu u Stični gdje je umro 2. srpnja 1937. godine. Jeglič je i kao biskup u Ljubljani ostao vjeran svojem velikom uzoru nadbiskupu Stadleru jer je činio velika djela u skladu s onim što je vidio od Stadlera u Sarajevu. Hammerl će zapisati da je Jeglič u Sarajevu izučio dobru školu za tako visoko mjesto.²⁴

3.2. Dr. Andrija Jagatić

Sljedeća osoba koju je nadbiskup Stadler pozvao u Sarajevo za kanonika bio je Hrvat dr. Andrija Jagatić. Rođen je 11. studenoga 1850. u Luki Desnoj pokraj Martinske Vesi kod Siska u seljačkoj obitelji. Nakon završene pučke škole u Martinskoj Vesi, odlazi na školovanje u Zagreb gdje završava gimnaziju i teologiju te doktorira 1876. godine. Za svećenika je zaređen 1875. Od 1876. postaje pomoćnikom urednika Katoličkog lista dr. Josipa Riegera, a od travnja 1877. preuzima uredništvo ovoga lista, gdje ostaje do imenovanja vrhbosanskim kanonikom. U Zagrebu je bio u isto vrijeme i vjeroučitelj na Višoj djevojačkoj školi, u Djevojačkoj preparandiji i u Nadbiskupskom sjemeništu. Godine 1880. imenovan je docentom na Katoličkom bogoslovnom fakultetu.²⁵

Stadler je poznao ovoga mladoga svećenika još od njegovih bogoslovskih dana. Bio je „miran i promišljen čovjek“, pa je njegov dolazak u Sarajevo bio uistinu dobitak za Vrhbosansku nadbiskupiju. Hammerl navodi Stadlerove riječi o Jagatiću: „Kada smo morali dogovarati delikatne poslove s vladom, onda smo uvijek slali njega.“ Uz to navodi da su najviši predstavnici vlasti bili oduševljeni njime.²⁶

Nadbiskup Stadler je u svoje vrijeme shvatio kolika je moć pisane riječi, tako da je uz pomoć svojih suradnika pokrenuo mnoge inici-

²³ Usp.: Franjo Ksav. HAMMERL, „Dr Josip Stadler prvi nadbiskup vrhbosanski“, *Spomenica vrhbosanska*

²⁴ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 42.

²⁵ Usp.: Domagoj SREMIĆ, „Doprinos kanonika Andrije Jagatića odgojno-obrazovnim nastojanjima u Zagrebačkoj i Vrhbosanskoj nadbiskupiji na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće s odrazom na župu Martinska Ves“, *Časopis povijesnog društva Križevci = CRIS*, god. XV., br. 1/2013., 31–39.

²⁶ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 42.

jative na ovom polju. Tu je svakako prednjačio Andrija Jagatić. Njih su dvojica zajedno priredili mnoge knjige i publikacije. Jagatić je sa svojim iskustvom uređivanja Katoličkog lista u Zagrebu odmah postao jedan od najrevnijih suradnika nadbiskupijskog glasila. „Odmah se dao na posao prevođenja na hrvatski jezik Weberova ‘Katekizma ženidbenog prava’ s namjerom prilagodbe bosanskim prilikama. To vrijedno djelo objavljivao je u ‘Srcu Isusovu’, a kasnije i kao posebnu knjigu. Kad je malo ‘Srce Isusovo’ 1887. ustupilo mjesto velikoj i sadržajem bogatijoj ‘Vrhbosni’, Jagatić je postao njezinim prvim urednikom i tako se za njegov talent i za njegovo zlatno pero otvorilo veliko polje djelovanja. Već u prvim godinama pomagao je nadbiskupu pri izdavanju lijepog i jeftinog molitvenika za pričest: ‘Najljepši dan u životu’. Kasnije je zajedno s dr. Stadlerom preveo s francuskog ‘Pobožnost Presvetom Srcu Isusovu’ od P. Croiseta. Potpisivali su se s: dva svećenika vrhbosanske nadbiskupije. Kad je 1890. godine otputovao u Svetu Zemlju i kasnije u Lurd, objavio je svoje dojmove i doživljaje u prekrasno ilustriranoj knjizi. Običavao bi reći: ‘Valja brate raditi, dok se može; da sam postao svećenik nije moralo biti – Božja je to milost – ali da svećenik vrši svoju dužnost, to mora biti, pa makar ga stajalo i života.’“²⁷

Godine 1896. Jagatić odlazi u Zagreb na poziv tadašnjeg zagrebačkog nadbiskupa Posilovića, gdje je preuzeo dužnost generalnog superiora Milosrdnih sestara sv. Vinka Paulskog. No, prije samoga odlaska, Stadler je isposlovao za njega i Jegliča od pape Leona XIII. imenovanje za apostolskog protonotara, što mu je, kako navodi Hammerl, bila neka mala utjeha što nakon kanonika Bezića nije kao Hrvat bio imenovan generalnim vikarom Nadbiskupije.²⁸ „Na sam Uskrs koji je ubrzo uslijedio, obojica su prelata asistrali nadbiskupu s mitrama na glavi, a na Uskrsni ponedjeljak obojica su služili svoj pontifikal. Sve to nije moglo posve smiriti dr. Jagatića koji je žudio za svojom Zagrebačkom nadbiskupijom pa kad je bilo upražnjeno mjesto vrhovnog poglavara sestara milosrdnica u zagrebačkoj generalnoj kući“, nakon smrti njihova dotadašnjeg opata Hoeffpergera, on ga je naslijedio u Zagrebu.²⁹

²⁷ Predano je i neumorno radio – uz 110. obljetnicu smrti dr. Andrije Jagatića, vrhbosanskog kanonika i superiora sestara milosrdnica, početna web-stranica župe Garevac (BiH), poglavlje „Vrhbosna“, <http://www.garevac.net/tekst/761>. (gledano 16. prosinca 2018.).

²⁸ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 44.

²⁹ Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 44.

Vrativši se u Zagreb, Jagatić je nastavio raditi s istim žarom kao i u Sarajevu, ovdje na odgojnom i obrazovnom području gdje se posvećuje sestrama milosrdnicama i njihovim šticeenicama. Tu je uredio knjigu „Hrvatska omladina pod zastavom Srca Isusova“, odavde surađuje u časopisu „Balkan“, a godine 1900. pokreće list „Marijin cvjetnjak“ za pokretanje duhovnog života. Kao poglavar milosrdnica zaslužan je za podizanje i popravljjanje bolnice, samostana i crkve. Bio je pokretač Prvog hrvatskog katoličkog sastanka, rimskog hodočašća, proslave jubileja pape Leona XIII. te proslave i posvete hrvatske mladeži Presvetom Srcu Isusovu. Jednom riječju, cijeli je život predano i neumorno radio za vjeru i domovinu, sve dok ga nije zatekla prerana smrt 24. svibnja 1901. godine.³⁰

3.3. Mons. Josip Bezić

Za prvog prepošta Nadbiskup je odabrao starijeg čovjeka od 65 godina, kanonika kolegijalnog kaptola iz Makarske, Josipa Bezića. Tako je iz dalmatinskog dijela Monarhije pristigla svježja snaga u novi Kaptol.

Josip Bezić rođen je u selu Grohote na otoku Šolti 16. ožujka 1817. godine u brojnoj siromašnoj seljačkoj obitelji. Osnovno obrazovanje stekao je privatno, vjerojatno kod župnika, gimnaziju i dva razreda liceja u Splitu, a četiri godine bogoslovske nauke u Zadru. Nakon završenog studija i ređenja 1840. godine, dobio je dopuštenje da na neodređeno otputuje u Italiju, ali se uskoro nakon imenovanja novoga biskupa u Splitu Josipa Godeassija na biskupovo traženje vratio u biskupiju da bude njegov tajnik. Kada je biskup Godeassi 1843. godine imenovan za zadarskog nadbiskupa, Bezić je splitski kapitularni vikar Silvestar Guina postavio za kancelara u Ordinarijatu, pa je na toj službi ostao i nakon imenovanja Alojzija Marije Pinia biskupom Splita. Nakon sedam godina koje je proveo u Ordinarijatu, ukazala mu se prilika da preuzme pastoralnu službu župnika u Donjem Selu na rodnom otoku Šolti, gdje su velike boginje bile pokosile mladog župnika don Jozu Čulinu. Godine 1849. imenovan je profesorom liceja u Splitskom sjemeništu, gdje zbog iznenadne bolesti nije ostao dugo. Nakon oporavka opet se vraća u Ordinarijat, odakle ga biskup šalje da preuzme upravu glagoljaškog sjemeništa u Priku kod Omiša. Zbog njegova rada

³⁰ Usp.: „Predano je i neumorno radio ...“. Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 44.

biskup ga je najprije imenovao počasnim kanonikom Stolnoga kaptola u Makarskoj, a nakon toga i redovitim kanonikom tamo. Kao najnoviji kanonik, morao je preuzeti i upravljanje župom, što mu je bio uistinu težak posao jer je župa bila prilično podijeljena na stranke, što mu je otežavalo njegovo zauzimanje. Bio je radostan kada je nakon sedam godina mogao biskupu ponuditi svoju ostavku jer je tada bio imenovan novi kanonik koji je mogao preuzeti župu. Biskup je to prihvatio i oslobodio ga župničke službe uz izraze priznanja za njegovu pobožnost, ljubav, revnost, marljivost i darežljivost koju je pokazao u toj službi.³¹

Novi biskup Marko Kalodera želio ga je imati uza se u Splitu pa ga je oslobodio koralnih dužnosti i rezidiranja u Makarskoj i nakon 14 godina ponovno ga vratio u Split da bude privremeni upravitelj biskupske kancelarije, no nije dugo ostao jer se na novoj dužnosti osjećao neugodno, pa je tražio da ga se oslobodi nove službe i da mu se dopusti povratak u Makarsku. To mu je biskup odobrio. Iz Makarske polazi s pomoćnim biskupom i prepoštom makarskog kaptola dr. Kažimirom Forlanijem, koji je bio imenovan vizitatorom apostolskih vikarijata, najprije vikarijata za Hercegovinu, a nakon toga i vikarijata za Bosnu, u svojstvu njegova tajnika. Tom je prilikom mogao upoznati crkvene prilike u Bosni i Hercegovini. U Zagrebu je prilikom jednog putovanja upoznao Stadlera te je vjerojatno taj crkveni muž ostavio na Stadlera takav dojam da ga je predložio za arhiđakona i prepošta Vrhbosanskog kaptola. Kako Bezić u svojoj teološkoj izobrazbi nije imao viši akademski stupanj, Sveta ga je Stolica na traženje nadbiskupa Stadlera dispencirala od doktorata, pa ga je Nadbiskup dekretom br. 325 od 29. lipnja 1882. imenovao generalnim vikarom Vrhbosanske nadbiskupije i Banjolučke biskupije, kojom je Stadler upravljao do imenovanja prvog banjolučkog biskupa.³² U Sarajevo je došao u lipnju 1882., a službu preuzeo na blagdan zaštitnika Bosne i Hercegovine sv. Ilije proroka 20. srpnja 1882. godine.³³

Bezić je imao iza sebe dug, besprijekoran i zaslugama bogat svećenički život. U Sarajevo je došao sa 65 godina života, pa su godine već pokazivale svoje. No, on se prihvatio posla. Iako je kuća stanovanja

³¹ Usp.: Slavko KOVAČIĆ, „Životni put prvog arhiđakona – prepošta Vrhbosanskog kaptola Josipa Bežića (1817. – 1893.)“, Petar BABIĆ i Mato ZOVKIĆ, *Katolička Crkva u Bosni i Hercegovini u XIX. i XX. stoljeću. Povijesno-teološki simpozij prigodom ponovne uspostave redovite hijerarhije u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1. i 2. srpnja 1982.*, Studia Vrhbosnensia -1 (Sarajevo: 1986.), 293–295.

³² *Srce Isusovo*, Službeni list za Vrhbosansku nadbiskupiju, br. 6/1882., 96.

³³ Usp.: Isto, 296–298.

kanonika bila prilično udaljena od crkve, on je ipak redovito dolazio u kor na molitvu i revno je vršio sve ostale dužnosti. Bio je omiljeni ispovjednik. Godine 1890. proslavio je pedesetu obljetnicu svećeništva, a Stadler mu je od pape Leona XIII. pribavio naslov apostolskog protonotara s kojim je bila povezana povlastica nošenja mitre u svečanim bogoslužjima. Stadler mu je dao potajno izraditi mitru pred samu svečanost uz čestitanje te proglasio imenovanje stavivši zbunjenom slavljeniku na glavu mitru i znakove odlikovanja.³⁴ Deset dana nakon ovoga slavlja doživio je moždani udar. Nakon toga slijede tri godine bolesničke postelje u teškom stanju, a 29. travnja 1893. godine smrt je okončala ovo zemaljsko putovanje vrijednoga muža potpuno predanog Božjoj volji. U bolesti su kolege kanonici upravljali njegovim prihodima i isplatili tako sve njegove dugove, osim još neznatnog dijela za poravnanje pogrebnih troškova.³⁵

„Bezićeva glavna odlika bijaše pomaganje siromasima i patnicima. Od svoje male plaće od 1200 kruna podijelio je tisuće i desetke tisuća kao milostinju. Jedanput, priča se, kupio je u Dalmaciji lutriju i dobio 30 000 kruna. Nakon što je taj novac podijelio, posudio je još 20 000 kruna bez imalo brige što je tako dospio u velike dugove. Sve su to dobili njegovi dragi siromasi.“³⁶ Iako nam se navedene brojke čine kao dobronamjerno preuveličavanje autora, ipak u njegovu darežljivost prema siromasima nemamo razloga sumnjati. Nakon njegove smrti dijecezansko glasilo *Vrhbosna* opširno opisuje kako su katolici i inovjerci grada Sarajeva s poštovanjem i zahvalnošću ispratili njegove posmrtno ostatke na sarajevskom kolodvoru da bude sahranjen u rodnoj župi.³⁷

Bezić je bio nadaren i za pisanje. U prvim godištima biskupijskog lista „Srce Isusovo“ i u „Vrhbosni“ nalaze se njegovi članci uz mnoge objavljene odredbe koje je izdavao u nadbiskupovo ime ili u njegovoj odsutnosti.³⁸

³⁴ Usp.: Isto, 298–299; *Vrhbosna* br. 8/1890., 125–127. i 139–140.

³⁵ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 46.

³⁶ Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 47.

³⁷ Usp.: „+ Josip Bezić“, *Vrhbosna*, br. 10/1893., 159–160, te pod istim naslovom prenosi pisanje *Katoličke Dalmacije* o prijenosu posmrtnih ostataka Bezića i sahrana na rodnoj mu Šolti, br. 11/1893., 177–178; Usp.: KOVAČIĆ, 299.

³⁸ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 47.

3.4. Dr. Ivan Koščak

Prema pisanju Franje Hammerla četvrti je kanonik Vrhbosanskog kaptola trebao biti Andrija Friš,³⁹ koji je bio kanonik Sv. Jeronima u Rimu. Stadler ga je poznavao iz Zagreba kada je Friš tamo bio župnik i često ga je posjećivao na župi. Friš mu je bio prijatelj pa ga je zamolio da prihvati ovo mjesto. U to je vrijeme Andrija Friš već bio imenovan kanonikom Sv. Jeronima u Rimu. Navodno je na Stadlerovu molbu pristao doći u Sarajevo uz uvjet da može zadržati i kanoništvo u Rimu. To mu je bilo i odobreno. Čak ga je car bio i imenovao, ali on se na koncu predomislio i otkazao svoj dolazak u Sarajevo. Zato je Stadler morao potražiti novoga kandidata, pa je popunjavanje četvrtoga mjesta moralo čekati godinu dana.⁴⁰ Našao ga je u Senju u osobi dr. Ivana Koščaka, duhovnika i profesora u Senjskoj bogosloviji. Njega je poznavao kao mlađega kolegu sa studija u Rimu jer je i Koščak bio pitomac Zavoda Germanicum-Hungaricum.⁴¹

Ivan Koščak rođen je 23. svibnja 1851. u selu Bela kod Varaždina u Hrvatskom zagorju. Pučku školu pohađao je u Varaždinu, a onda ga je 1860. godine, na preporuku baruna Metela Ožegovića, primio senjski biskup Mirko Ožegović u svoj konvikt „Ožegovićianum“ odakle je pohađao senjsku gimnaziju. Osjetivši poziv za svećeništvo, biskup ga je 1867. poslao u Rim na studij gdje boravi kao pitomac Zavoda Germanicum-Hungaricum. Tamo je na sveučilištu Gregoriana postigao

³⁹ Mons. Andrija Friš, rođen je 15. listopada 1843. u Terezovcu (Suhopolje) u Slavoniji. Bio je svećenik Zagrebačke nadbiskupije. Za kanonika Sv. Jeronima izabran je 21. rujna 1880. Preminuo je 11. studenoga 1906. u Napulju. Sahranjen je u grobnici Zavoda sv. Jeronima na groblju „Campo Verano“ u Rimu. Usp.: Petar RAJIĆ, „Grobnica Zavoda sv. Jeronima na groblju ‘Campo Verano’ u Rimu“, Jure BOGDAN (prir.), *Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima (1901. – 2001.)*. Zbornik u prigodi stoljetnice Papinskoga hrvatskog zavoda sv. Jeronima (Rim: Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima, 2001.), 672. Stadler ga spominje u pismu rektoru Zavoda Germanicum-Hungaricum p. Andreasu Steinhuberu pisanom na njemačkom jeziku, gdje njegovo prezime piše u duhu toga jezika „Frisch“. Usp.: Stadlerovo pismo rektoru Steinhuberu od 14. lipnja 1880., Archivium Pont. Collegium Germanicum-Hungaricum (APCGH).

⁴⁰ Usp.: Usp. Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 50–51.

⁴¹ Stadler ga spominje u pismu rektoru Zavoda Germanicum-Hungaricum od 9. kolovoza 1874. te u pismu od 14. travnja 1883., gdje piše rektoru u post scriptum: „Gosp. Koščak, profesor u Senju, pitomac kolegija, postao je kanonik capituli vrhbosnensis. On će ovdje doći krajem travnja.“ Kasnije ga kao kanonika spominje još nekoliko puta u pismima koja je slao u Germanicum. Usp.: APCGH.

doktorate, kao i nadbiskup Stadler, prema uobičajenom redu studija, najprije iz filozofije 1870., a zatim iz teologije 1874. Prethodno je 22. prosinca 1873. bio zaređen za svećenika, a na sam Božić slavio je svoju mladu misu. Nakon provedenih sedam godina u Rimu, vraća se u domovinu gdje je bio postavljen za duhovnika u Senjskom bogoslovnom sjemeništu i profesora filozofije, pastorala i moralne teologije. Devet je godina ostao na toj službi, dok nije dobio poziv nadbiskupa Stadlera da se kao četvrti kanonik priključi Vrhbosanskom kaptolu. Prihvaća poziv i nakon primljena imenovanja stiže u Sarajevo 23. travnja 1883. godine.⁴²

Košćak se u okviru kanoničkog zbora posebno isticao prikupljanjem priloga za crkvene gradnje u Nadbiskupiji. Košćak je bio mlad čovjek, odlučan i pun žara, a ipak skroman i poželjan u društvu. Uz to je bio vrlo sposoban, prirodno neustrašiv i otvoren. „Kada je trebalo prikupiti veće svote za potrebe biskupije, tada bi poslali kanonika Košćaka na put, a plodovi njegova mara počeli bi se vrlo brzo pokazivati. A kad je trebalo prikupiti potrebni novac za gradnju bogoslovije, uputio se Košćak ponajprije u Hrvatsku te od biskupije do biskupije tražio dobrotvore. Od te zadaće ga nije mogao odvratiti ni tifus kojega je dobio na jednom putovanju te je morao dugo ležati. Čim se oporavio nastavio je svoja prosidbena putovanja. Kad je prikupljao sredstva u Češkoj i Moravskoj, tamo nisu povjerovali da bi jedan katedralni kanonik išao od mjesta do mjesta pa su ga smatrali varalicom. Da bi bili sigurni, slali bi telegrame nadbiskupu Stadleru i pitali da li je taj Košćak uistinu kanonik. Stadler bi uvijek odgovarao: ‘Da, da, podajte mu što više’. U Pragu su mu dali adresu nekog bogatog dobročinitelja. Tri puta je gospodin kanonik išao do na kraj grada da bi posjetio tog dobročinitelja i na kraju dobio od njega tri forinte. Nije dobio ni toliko koliko je izderao cipele hodajući do njega. U drugome gradu neki kanonik mu je dao 20 kruna a kad je Košćak rekao da je to malo za jednoga kanonika, uzeo mu je i to. Njegovo skupljanje po Tirolu u lipnju 1896. rezultiralo je čistim dobitkom od 2133 krune i 86 helera. S istom nakanom putovao je također i u Njemačku. Kasnije, kad se rodila ideja za gradnju velebne katedrale, pošao je Košćak u Ameriku gdje je proveo više godina. Naučio je malo engleski ali novaca nije puno skupio. Toliko je osvojio srca američkih Hrvata da se razmišljalo o tome da ga se postavi za biskupa hrvatskih kolonista. Ali to se ipak nije ostvarilo.“⁴³

⁴² Usp.: Ivan DUJMUŠIĆ, „+ Dr Ivan Košćak“, *Vrhbosna*, br. 1/1916., 3.

⁴³ Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 51–53.

Sve je to uspijevao jer je uvijek bio vedar i nasmijan; znao je lijepim riječima pridobiti i osvojiti mnoga srca. Uz to je bio opremljen preporukom i od crkvenih i državnih vlasti da prikuplja sredstva po Monarhiji za podizanje institucija Vrhbosanske nadbiskupije.⁴⁴ Kao i drugi kanonici i on je objavljivao članke za Vrhbosnu koji su sadržajno i stilski lijepo urađeni.⁴⁵

U njegovu životopisu ostalo je zabilježeno da se nije uvijek slagao s nadbiskupom kao ni s ostalim kanonicima te da je to često i pokazivao. Nadbiskup Stadler u pismu rektoru Zavoda Germanicum piše o jednom nesporazumu s Koščakom, a to je da je ovaj kanonik 1894. istupio iz zajedničkog života: „Kanonik Koščak me stavio u veliku žalost jer je ovih dana istupio iz zajedničkog života kanonika u kojem je živio već dvanaest godina, premda sam mu prije njegova imenovanja (koliko se sjećam) stavio kao uvjet vođenje zajedničkog života. Čak sam pisao i određenoj kongregaciji da doznam ne bih li ga mogao prisiliti da se opet vrati.“⁴⁶ Time se, kako se vidi, pozabavila i nadležna kongregacija u Rimu.

No, prije toga Stadler je uputio dopis Kaptolu vrhbosanskom u kojem govori o potezu kanonika Koščaka. U dopisu navodi kako je Kaptol sve lijepo uredio da kanonici imaju pristojan stan i sve što je potrebno za život te da je zajednički život kanonika kruna „Bogu ugodnih djela“ koja Kaptol čini. Dalje ukazuje: „Zato mi, nadam se tomu, taj preč. Kaptol neće zamjeriti, ako si ja upravo za dužnost smatram, da ja podsjetim preč. gospodu toga visokocijenjenoga Kaptola, da sam ja kod predlaganja kanonika svakoga zapitao, je li pripravan voditi zajednički život, ako postane kanonikom Kaptola vrhbosanskoga.“⁴⁷ Stadler u dopisu navodi imena kanonika koje je direktno pitao o spremnosti vođenja zajedničkog života te navodi kako se dobro sjeća toga upita koji je uputio Koščaku: „Za preč g. Dra. Ivana Koščaka spominjem se, da mi je pisao, kako ima obvezu napram jednoj osobi, pa da neće moći zajednički život voditi. Na to sam ja odgovorio, neka on drugačije skrbi za tu osobu, a da ću ga ja samo pod tim uvjetom za kanonika predložiti, ako na to pristane, da vodi zajednički život. I on je na to pristao.“⁴⁸

⁴⁴ Usp.: *Vrhbosna*, br. 11/1892., 185.

⁴⁵ Usp.: Usp.: Ivan DUJMUŠIĆ, „+ Dr Ivan Koščak“, 4.

⁴⁶ Pismo nadbiskupa Stadlera rektoru Zavoda Andreasu Steinhuberu od 29. 11. 1894., APCGH.

⁴⁷ Pismo nadbiskupa Stadlera Kaptolu vrhbosanskom od 10. 10. 1894., Arhiv Stolnog kaptola vrhbosanskoga (ASKV), Sarajevo [bez signature], br. 6 za 1894.

⁴⁸ Isto.

Zaključno veli kako se on neće upletati u način kako će Kaptol za svoj novac graditi svoju kuću, ali je protiv toga da pojedini kanonik sebi tako uredi kuću da se u njoj dokine zajednički život te da će se u tom slučaju pisati Svetoj Stolici i moliti da ona donese odluku o tome.⁴⁹

U drugom pismu Stadler se obraća preostaloj trojici kanonika da dadnu svoje mišljenje glede njihova zajedničkoga života te navodi kako se Koščak već izdvojio i time pokazao što misli. U pismu napominje da će i njihov odgovor uputiti Kongregaciji za biskupe i redovnike u Rim.⁵⁰

Na ovaj se upit osvrnuo i Ivan Koščak u pismu koje je uputio braći kanonicima 5. ožujka 1895., sa željom da iznese neka „razjašnjenja“, a kako reče „donekle i obranu“, potpisavši se kao „nevrijedan“ član. Tu on iznosi kako kao profesor i duhovnik u Bogoslovnom sjemeništu u Senju nikada ni u snu nije pomišljao na vrhbosanski kanonikat, a kamo li da je nešto učinio kako bi postigao tu čast. Kada mu je nadbiskup Stadler poslao pismo u kojem ga je upitao bi li bio voljan primiti tu čast, prihvatio je tek nakon što se posavjetovao s drugima. Navodi kako nigdje u Stadlerovu pismu nisu spomenuti nikakvi uvjeti i da je on zajednički život prihvatio po savjetu kanonika Andrije Jagatića, pridržavajući pravo da može istupiti iz toga zajedništva.⁵¹

Nadbiskup je Stadler pisao u Rim o navedenoj stvari i iznio razloge svojega stava, koje je Sveta Stolica uvažila i donijela odluku glede zajedničkog života kanonika.⁵² Kanonici su, pak, sa svoje strane prihvatili odluku Svete Stolice. U pismu, koje su nakon toga uputili nadbiskupu Stadleru, poslali su i prijedlog novoga paragrafa koji bi se trebao ugraditi u Statut Kaptola, a koji je sastavljen prema riječima odluke Svete Stolice glede zajedničkog života kanonika, te predlažu Nadbiskupu da odobri taj „paragraf“.⁵³

Stadler im je odgovorio na blagdan Sveta tri kralja 1896. godine, rekavši da odobrava zaključke Kaptola i potvrđuje unesenu izmjenu u Statutu prema dekretu Svete Stolice: „Zaključak toga preč. Kaptola, kojima se prema želji sv. Otca drage i slobodne volje odluči,

⁴⁹ Usp.: Isto.

⁵⁰ Pismo nadbiskupa Stadlera Kaptolu od 18. 12. 1894. Usp.: ASKV, br. 12. za 1894.

⁵¹ Pismo kanonika Ivana Koščaka Kaptolu od 5. 3. 1895., ASKV, br. 7 za 1895.

⁵² U protokolu arhiva stoji samo ubilježeno da je Stadler poslao odgovor (odluku) Svete Stolice glede zajedničkog života kanonika, no dokumenta nema u arhivu, što je ubilježeno u prijepisu protokola. Usp.: ASKV, dopis 25. 8. 1895., br. 27 za 1895.

⁵³ Dopis Kaptola nadbiskupu Stadleru od 6. 11. 1895., ASKV, br. 33 za 1895.

da će voditi zajednički život u smislu dekreta sv. Stolice, koji sadašnjih članova ne veže, razveselilo me je veoma, ter se zato iz dna srca za to zahvaljujem kako Gospodinu Bogu, tako i svim pojedinim članovima toga preč. Kaptola. To mi je najveće jamstvo, da će Gospodin Bog uzeti u svoju svemožnu zaštitu, jer se on ne da prevladati u ljubavi, a vraća ju svakom upravo božanski. Veće ljubavi ne mogaše taj preč. Kaptol Gospodinu pokazati, nego li je pokazao prinosom žrtve velike, kakva je cohabitationis fraternae obligatio.“⁵⁴ Ubrzo nakon toga (20. ožujka 1896. godine) Stadler javlja Kaptolu da se prema dekretu Svete Stolice prečasni Ivan Koščak može „kad hoće“ preseliti u novu kaptolsku kuću te kaže da je o tome obavijestio i samoga Koščaka.⁵⁵

Tako je završila ova epizoda kanonika Koščaka s obzirom na njegov pokušaj izdavajanja od zajedničkog života. On se pokorio odluci Svete Stolice, iako teška srca, ali se čini da je ipak ostao mali žalac u daljnjim odnosima između Stadlera i njega. Kada su kanonici nakon odlaska Jegliča u Ljubljano predložili Koščaka za prepošta Kaptola, Stadler se usprotivio tom obrazloživši kako bi to bila anomalija da u Kaptolu „bude prvi u časti onaj koji neće da zajednički život vodi.“⁵⁶ S obzorom na ovu epizodu u odnosima između Koščaka i Stadlera, Mato Zovkić u svojem prilogu zaključuje da obojica „zaslužuju poštovanje što su ostali do smrti suradnici, iako se u važnim pitanjima nisu slagali.“⁵⁷ Koščak je ipak 1904. godine predložen za dijecezanskog generalnog vikara,⁵⁸ a imenovanje za prepošta (arhiđakona) Kaptola vrhbosanskog uslijedilo je 1905. godine,⁵⁹ nakon čega je uslijedilo i uvođenje u službu.⁶⁰

Prema izvorima pokazuje se da je Koščak imao brojne talente i dobre osobine. Hammerl navodi da je tim svojim karakternim crtama i darovima mogao napraviti veliku karijeru, ali kaže da se bio upustio u „velike novčane spekulacije koje su ga bacile u velike dugove“, čime je nadbiskupu Stadleru prouzročio velike brige pa je nadbiskup, „da bi

⁵⁴ Odgovor nadbiskupa Stadlera Kaptolu od 6. 1. 1896., ASKV, br. 4 za 1896.

⁵⁵ Dopis nadbiskupa Stadlera Kaptolu od 20. 3. 1896., ASKV, br. 23 za 1896.

⁵⁶ Dopis nadbiskupa Stadlera nisam pronašao u arhivu, a ovaj citat postoji kao naznaka u Urudžbenom zapisniku, ASKV od 22. 4. 1898., br. 7.

⁵⁷ Usp.: Mato ZOVKIĆ, „Anton Jeglič kao kanonik i pomoćni biskup u Sarajevu“, 61.

⁵⁸ Usp.: Dopis Vladi br. 938/1904., Arhiv Nadbiskupskog ordinarijata vrhbosanskog (ANOV).

⁵⁹ Usp.: Dopis Vlade Ordinarijatu br. 189/1905., ANOV.

⁶⁰ Usp.: Stadlerov dopis Hadroviću da instalira Koščaka br. 353 od 24. 3. 1905., ANOV.

spasio Koščaka“, preuzeo Koščakove dugove na sebe.⁶¹

Na Božić 1898. Koščak je slavio svoj srebrni svećenički jubilej, a u prvom broju 1899. piše Vrhbosna o toj proslavi, gdje govori: „Velike je žrtve pridonosio na goli oltar Bosne, kada je uz tolike prilike i neprilike obijao za nju tuđe pragove. Zaboravljao je po više mjeseci na mučnom putu i na svoju kućicu i na svoju slobodicu, samo da gdje nađe dobročinitelja i prijatelja ... Vrhbosanska nadbiskupija spominjat će njegovo ime dok bude njezinog bogoslovnog sjemeništa.“⁶²

U arhivu Kaptola vrhbosanskoga nalazi se njegovo pismo koje šalje iz Amerike (1906.) kamo je otišao zbog skupljanja priloga za Nadbiskupiju. To je u stvari izvješće o onomu što je do trenutka pisanja poduzeo te o poteškoćama glede dozvola da tamo može skupljati. Zanimljiva je bilješka o našim ljudima u tom pismu: „Glede naših Hrvata ne bih vam znao mnogo ni kazat ni pisat. – Dosele što vidjeh, radnici – dosta zapušteni – jedno i žalostno – no vidimo što će dalje biti.“⁶³

Košćak je 1914. imenovan apostolskim protonotarom. Sredinom studenoga 1915., prilikom jednoga izleta na Pale, dobio je jaku prehladu te je od toga umro 1915., tri godine prije nadbiskupa Stadlera. U posljednjim danima života bio je veoma revan. „Kćeri Božje ljubavi su pripovijedale kako je u njihovom sirotištu i u crkvi“ djelovao požrtvovno i zauzeto, propovijedajući i ispovijedajući. „Njegova je smrt djelovala na sestre uzorno, a u isto vrijeme bila im je veoma bolna“ zbog smrti svojega duhovnika.⁶⁴

⁶¹ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 53.

⁶² *Vrhbosna* 1/1899.

⁶³ U Ameriku je najprije stigao u New York. Tamo mu je rečeno da je u toj Nadbiskupiji nadbiskup zabranio na dvije godine svako prikupljanje kolekti, pa je odatle otišao kod hrvatskoga svećenika vlč. Bosiljka Bekavca koji je bio župnik u mjestu Lyndora u Pennsylvaniji (biskupija Pittsburg) te se zadržao kod njega i tražio tamo od crkvenih vlasti dozvolu da može prikupljati sredstva, a onda su ga ovi slali nunciju u Washington, a nuncij ga opet slao biskupu nazad itd. U pismu odiše duh blizine Koščaka i Stadlera, a oblik forme obraćanja je na ti, gdje Koščak ne zaboravlja i Stadlerovu 25. obljetnicu biskupskog ređenja (piše u ožujku, a obljetnica je u studenom), pa što se god odluči u tom obilježavanju da on na sve pristaje. Usp.: Pismo od 3. 3. 1906., ASKV, br. 7, kao i dopis od 22. 4. 1896., ASKV, br. 23 i 24 za 1895.

⁶⁴ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 54–55.

4. Ostali kanonici iz vremena nadbiskupa Stadlera

4.1. *Stjepan pl. Hadrović*

Nakon smrti mons. Josipa Bezića ostalo je upražnjeno jedno kanoničko mjesto u Kaptolu pa je Stadler na to mjesto predložio svojega tajnika Stjepana Hadrovića. Stadler, nakon što je Vlada prihvatila njegov prijedlog, 20. studenoga 1894. javlja Vrhbosanskom kaptolu: „Čast mi je prijaviti tomu preč. Kaptolu, da je Njegovo visoko i apostolsko Veličanstvo blagoizvolilo 5. studenoga t.g. imenovati članom toga preč. Kaptola prečastnoga g. Stjepana Hadrovića, dosadašnjega moga tajnika.“⁶⁵ Nadbiskup određuje da novoga kanonika ustoliči Anton Jeglič 21. studenoga, a ako on bude tada zapriječen, da to učini Jagatić. Hadrović je službu trebao preuzeti 1. prosinca te godine. Stadler u istom pismu moli Kaptol da Hadrović nastavi kod njega vršiti tajničku službu dok ne dobije drugoga tajnika.⁶⁶ Kako je nadbiskup Stadler tražio, tako je bilo i učinjeno.⁶⁷

Stjepan Hadrović rođen je 24. prosinca 1863. godine u Vrhovcu kraj Ozlja u obitelji Janka i Marije r. Dvorak. U osnovnoj školi pokazuje ljubav prema glazbi, a njegov tadašnji učitelj glazbe Luka Vrank u Jastrebarskom nije žalio ni vremena ni truda da ga u tom poučava, tako je stekao solidne temelje koje će kasnije nadograđivati. U četvrtom razredu počeo je pohađati Glazbeni zavod u Zagrebu, a profesor mu je bio tadašnji orguljaš zagrebačke katedrale. U sedmom razredu prelazi u sjemenište u kojem je za cijelo vrijeme studija vodio crkveno pjevanje, svirao orgulje i ravnao bogoslovskim zborom „Vijenac“. Godine 1888. zaređen je za svećenika, a prva mu je služba bila u Župi sv. Marije pod Okićem. To je bilo u vrijeme kada je sarajevska katedrala dobro uznapredovala u gradnji te je 1889. bila dovršena. Zato se nadbiskup Stadler dao u potragu za orguljašem i dirigentom za svoju katedralu. Čuo je za mladog glazbenika, okićkog kapelana Stjepana pa je zamolio zagrebačkog nadbiskupa da mu ga „posudi“ kako bi poboljšao liturgijsko pjevanje u sarajevskoj prvostolnici. Zagrebački je nadbiskup pozitivno odgovorio na ovu zamolbu, tako da je Hadrović stigao u Sarajevo 15. prosinca 1891. godine, a već je za Novu godinu započeo s koralnim

⁶⁵ Stadlerov dopis Kaptolu od 20. 11. 1894., ASKV, br. 8 za 1894.

⁶⁶ Usp.: Isto.

⁶⁷ Usp.: Instrumentum installationis novoga kanonika Stjepana Hadrovića 21. 11. 1894., ASKV, br. 9. za 1894.

pjevanjem na konventualnoj misi u 9 sati u katedrali. Uz ovu službu preuzeo je i službu katehete u Zavodu sv. Vinka kod sestara milosrdnica.⁶⁸

Nadbiskup Stadler je nakon smrti prepošta Kaptola mons. Bezića bio ponudio upražnjeno kanoničko mjesto najprije dr. Ferdinandu Franklu, zagrebačkom svećeniku, koji je u to vrijeme bio kateheta kod sestara milosrdnica u Zagrebu, ali Zemaljska vlada nije prihvatila Nadbiskupov prijedlog, no ne navodi razlog zbog čega nije bio Zemaljskoj vladi po volji.⁶⁹ Frankl je bio, isto kao i Stadler, pitomac Germanicuma, a Stadler se 1878., tada kao profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, zauzeo za njega da bude primljen u Zavod zbog njegovih sposobnosti.⁷⁰ Budući da Frankl nije prošao, Stadler je onda predložio svojega tajnika Hadrovića.

Svakako je imenovanjem Stjepana Hadrovića kanonikom Kaptol dobio novu mladu snagu, a Stadler ga je zbog njegove velike odanosti veoma cijenio. Bio je dobar učitelj koralnog pjevanja na Bogosloviji, a svoja je iskustva godinama prikupljao i objavio u crkvenoj pjesmarici „Hosanna“.⁷¹ Iskustva koja je stekao u dušobrižničkom radu bila su mladom kanoniku vrlo korisna. Poput svojega prethodnika dr. Jegliča, bio je direktor sestara Kćeri Božje ljubavi. Često je bio u situaciji da je morao zamjenjivati njihova katehetu, čak i u svjetovnim predmetima, kao što su pedagogija, književnost, zemljopis. Budući da je često morao zamjenjivati na njihovoj Ženskoj preparandiji, čak je napisao izvrstan udžbenik za zemljopis. Znalo se događati da sarajevska župa bude ponekad ispražnjena pa bi tada kanonik Hadrović spremno mje-

⁶⁸ Usp.: Srećko PETROV, „Život i djelo msgr-a Stjepana pl. Hadrovića“, *Mladi teolog* br. 12/1986., 71.

⁶⁹ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 238. Stadler spominje Frankla u prepisci s Kaptolom (u svezi s Koščakovim odvajanjem od zajedničkog života). Vidi bilješku ovoga teksta 42.

⁷⁰ „Zahvaljujem najljepše za Vašu dobrotu s kojom se brinete za nas. Ovdje je jedan klerik koji je uistinu tako dobar kao gospodin Lang; zove se Frankl i suučenic je gospodina Langa. I upravo je to poteškoća što je on završio već drugu godinu teologije a poglavari ne dopuštaju da izgubi koju godinu. Gospodin se Lehpamer zauzeo za njega i sve će učiniti da on pođe u Rim. On se sam raduje tome da ode u Rim. Od mlađih ima doduše više njih dobrih, koji isto tako studiraju dobro, ali ih ne bih mogao preporučiti za Colegium Germanicum. Zato Vas lijepo molim da imate strpljenja, jer kod nas sve polako ide naprijed. Sad Vam dakle ne mogu reći da li će Frankl biti prezentiran ili neće.“ Pismo nadbiskupa Stadlera od 7. 7. 1878., APCGH.

⁷¹ Stjepan HADROVIĆ, *Hosana*, Zagreb, 1911.

secima vodio župne poslove. Išao je, također, i na seoske župe. Tako se na primjer dogodilo da je župa Uzdol, na granici s Hercegovinom, izgubila u odronu zemlje crkvu i župnu kuću. Niti jedan svećenik nije htio poći tamo i prihvatiti se posla novogradnje. Tada se u Uzdol uputio Hadrović koji je u međuvremenu već bio postao protonotar. Tamo je proboravio nekoliko mjeseci i zdušno radio sve dok ponovno nisu bile podignute crkva i župna kuća i sve opet krenulo normalnim tijekom.⁷²

Hadrović je na službi kanonika ostao punih 40 godina. Kroz to je vrijeme vodio crkvene zborove, upravljao kongregacijama, kao arhiđakon vršio vizitacije po Nadbiskupiji, zamjenjivao župnika na upražnjenim župama. Ispovijedao je sestre, predavao bogoslovima koralno pjevanje, sastavljao direktorije i shematizme, bio je arhiđakon prvostolnice, predsjednik crkvenog suda, nadzornik vjeronauka u srednjim školama, nadbiskupov povjerenik i direktor u raznim sestarskim kongregacijama i zavodima. Propovijedao je, ispovijedao, bio ekonom Kaptola, pisao knjige, komponirao i izdavao pjesmarice.⁷³

Nadbiskup Stadler imenovao je Hadrovića 1904. godine generalnim vikarom, te ga je kasnije na istoj službi potvrdio i Stadlerov nasljednik nadbiskup dr. Ivan Šarić. Godine 1907. imenovan je protonotarem, a od 1923. bio je prepošt Kaptola vrhbosanskog.⁷⁴

Kanonik Hadrović bio je uistinu neumoran radnik na njivi Gospodnjoj, a svakako veliki dobitak za Vrhbosansku mjesnu Crkvu koju je prihvatio i u njoj ostavio trag svojega zauzetog rada na širokom polju pastoralnog služenja. Posljednje tri godine bolest ga je privezala za krevet, ali je još uvijek bio tu radeći, sastavljajući, komponirajući i čitajući. „Trpio je vedro i veselo, bez tužbe, posve odan u volju Božju. Primio je nekoliko puta posljednje sakramente, a pričešćivao se je u bolesti svaki dan, pa i misio uz najveći napor.“⁷⁵ Umro je 7. listopada 1934. godine. „Dogorio je tiho – kao svijeća, istrošen pregalačkim, nesebičnim i svestranim radom za Božje kraljevstvo.“⁷⁶ Sahranjen je u svećeničkoj grobnici u arkadama na groblju sv. Josipa u Sarajevu.⁷⁷

⁷² Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 241.

⁷³ Usp.: Srećko PETROV, „Život i djelo msgr-a Stjepana pl. Hadrovića“, 72; Usp.: također *Katolički tjednik*, br. 52/1933., 10.

⁷⁴ Usp.: Srećko PETROV, „Život i djelo msgr-a Stjepana pl. Hadrovića“, 72

⁷⁵ „+ Msgr. Stjepan pl. Hadrović“, *Vrhbosna* br. 10–11/1934., 263.

⁷⁶ PETROV, isto.

⁷⁷ „+ Msgr. Stjepan Hadrović“, 264.

4.2. Dr. Ivan ev. Šarić

Nakon najave dr. Jagatića da se vraća u Zagrebačku nadbiskupiju, kamo ga je pozvao nadbiskup Posilović da nakon smrti opata Hoppergera preuzme u Zagrebu mjesto superiora sestara milosrdnica, trebalo je naći nekoga koji će popuniti ovo kanoničko mjesto. Nadbiskup Stadler se nije puno dvoumio da na to mjesto postavi Ivana Šarića, svećenika koji je i po rođenju i ređenju bio iz Vrhbosanske nadbiskupije.

Ivan Šarić rođen je 27. rujna 1871. u Docu kod Travnika, osnovnu školu završio je kod sestara milosrdnica u Travniku, gimnaziju u Nadbiskupskom dječjačkom sjemeništu, a studij teologije na Vrhbosanskoj katoličkoj bogosloviji u Sarajevu. Nakon završetka bogoslovnog studija, nadbiskup Stadler ga je 1894. zaredio za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije. Mladu je misu slavio 31. srpnja iste godine u sjemenišnoj crkvi sv. Alojzija u Travniku. Najprije je radio kao kateheta u školama koje su vodile sestre milosrdnice, gdje je ujedno bio ispovjednik i propovjednik, da bi dvije godine nakon ređenja već bio imenovan kanonikom Vrhbosanskog kaptola u dvadeset petoj godini života. O njegovu imenovanju nalazi se samo zapis u protokolu arhiva Vrhbosanskoga kaptola gdje stoji zapisano da nadbiskup Stadler 19. srpnja 1896. javlja Kaptolu da je imenovan novi kanonik Ivan Šarić, a u opasci stoji da je imenovan na mjesto dr. Andrije Jagatića koji je postao superior sestara milosrdnica u Zagrebu.⁷⁸ Već je sutradan bio instaliran za kanonika, a instalaciju je obavio sam Jagatić.⁷⁹

Dr. Ivan Šarić obavljao je u Vrhbosanskoj nadbiskupiji važne crkvene službe, a usput je nastavio postdiplomski studij u Zagrebu na Katoličkom bogoslovnom fakultetu, gdje je 1898. postigao doktorat iz teologije. Od 1896. do 1908. bio je urednik *Vrhbosne*, a 1908., u trideset i sedmoj godini života, imenovan je pomoćnim vrhbosanskim biskupom.⁸⁰ Šarić je 1916. godine, nakon smrti kanonika Koščaka, imenovan prepoštom Vrhbosanskog kaptola⁸¹ te je na toj službi ostao do 1923., kada je tu službu preuzeo Hadrović.⁸²

⁷⁸ Pismo nadbiskupa Stadlera Kaptolu od 19. 7. 1896., ASKV, br. 47 za 1896.

⁷⁹ Instrumentum instalations canonici Ivan Šarić, 20. 7. 1896., ASKV, br. 48 za 1896.

⁸⁰ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 233–234.

⁸¹ Usp.: Dopis Ordinarijata o tom imenovanju, 16. 6. 1916., ASKV, br. 38 za 1916.

⁸² Usp.: Dekret Sv. Stolice kojim je kanonik Stjepan Hadrović imenovan arhidakonom Kaptola Vrhbosanskog, ASKV, br. 10 za 1923., instaliran 2. 4. 1923.

Novi je pomoćni biskup nakon posvećenja preuzeo pastoralne pohode župama i obavljao vizitacije te je kao domaći sin pomagao Stadleru u različitim poslovima gdje ga je zastupao. A nakon smrti nadbiskupa Stadlera 1918. godine, Šarić najprije upravlja Vrhbosanskom nadbiskupijom kao kapitularni vikar jer se nepune četiri godine čekalo imenovanje Stadlerova nasljednika.⁸³ Očito je njegovo ime smetalo vladajućim strukturama nastalim nakon Prvog svjetskoga rata u novoj državnoj tvorevini, vjerojatno zbog njegove bliskosti s gledištima nadbiskupa Stadlera, pa su se opirali njegovu imenovanju.⁸⁴ Sveta je Stolica ipak ustrajala na njegovu imenovanju, tako da je nakon mnogih pregovora ono i uslijedilo 2. svibnja 1922. Iako mu nije bilo lako naslijediti djelo prvoga vrhbosanskoga nadbiskupa Josipa Stadlera, kojega je slijedio u svemu, ipak je uspio u to djelo u praksi ugrađivati i svoje ideje vješto se služeći sredstvima koja su mu bila na raspolaganju u ono vrijeme.⁸⁵

Njegova je ideja održavanje *dekanskih konferencija*, svakako novost u crkvenom pastoralnom djelovanju; one su obilježile cjelokupni pastoralni rad vrhbosanskog svećenstva na župama Nadbiskupije između dva rata. U to vrijeme osnovano je i 17 novih župa. Nadbiskup vrši pastoralne vizitacije po Nadbiskupiji i pravi bilješke s tih putovanja. U Nadbiskupiji potiče karitativnu djelatnost, zauzima se za misijsku djelatnost Crkve, a *Katoličku akciju* promiče riječju i djelom kako u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, tako i na nacionalnoj razini.⁸⁶

Uz to treba spomenuti i njegovu spisateljsku djelatnost. Osim što je objavio nekoliko zbirki pjesama, pisao je i putopise i uredio djela kao što je *Vrhbosanska spomenica* i *Spomen-knjiga iz Bosne*, bez kojih bi današnji istraživači novije povijesti Vrhbosanske crkvene pokrajine doista bili osiromašeni. Šarić se istakao i kao prevoditelj Svetoga pisma, priređivač molitvenika, prevoditelj romana *Ben Hur* (Lewis Wallace), kao i drugih djela duhovnog sadržaja, a kao urednik ili suradnik objavljuje mnoge članke u novinama ili revijama koje su izlazile kod nas.⁸⁷

⁸³ O tome piše Čedomil ČEKADA u prilogu „Nadbiskup Dr. Ivan Šarić – zapamćenja“ [tiposkript]. Usp.: ASKV, br. 20 [dodatak u protokolu].

⁸⁴ Usp.: Isto.

⁸⁵ Usp.: Pavo JURJIŠIĆ (prir.), *Ivan Šarić, vrhbosanski nadbiskup*, Studia Vrhbosnensia 13 (Sarajevo: 2007.), 7. [Uvod].

⁸⁶ Usp.: isto, 8.

⁸⁷ Usp.: isto.

Nakon ovog dijela puta koji je obilježen usponom ili – u prenesenom značenju – koji je bio posut ružama, nastupa put koji je za nadbiskupa Ivana Šarića bio posut trnjem, a to je vrijeme izbjeglištva, izgnanstva i progona. To je vrijeme strašnoga rata i nadbiskupovo suočavanje s njegovim posljedicama. Nadbiskup Ivan Šarić umro je u progonstvu u Madridu 16. srpnja 1960. gdje je i sahranjen na središnjem groblju Nuestra Signora di Amudena. Njegovi posmrtni ostaci preneseni su u domovinu 24./25. travnja 1997., a 26. travnja položeni su u grobnicu koju je on sam sebi pripremio u kripti crkve sv. Josipa na Marindvoru.⁸⁸

Kanonik Čedomil Čekada, koji je dobro poznao nadbiskupa Ivana Šarića i čijem se sudu može vjerovati, zapisao je ovo: „Pun zaslug a i visoko cijenjen sišao je sa pozornice: velik u poniženju i u patnjama. Nadživjela su ga njegova djela: prije svega njegova crkva sv. Josipa, Njegovo Sveto Pismo i njegove književne inicijative.“⁸⁹

4.3. Vicko (Vincencije) Palunko

Godine 1898. pomoćni biskup i kanonik Vrhbosanskog kaptola Anton Jeglič bio je imenovan ljubljanskim nadbiskupom. Stadler se s jedne strane radovao tome imenovanju, a s druge strane žalio što gubi jednoga tako vrijednoga suradnika. O tome piše biskupu Strossmayeru: „Moj dobri Jeglič valjda će u Ljubljanu za biskupa. Za mene je to velik gubitak, a za Kranjsku bit će to vrlo velik dobitak, a i za Hrvatsku, jer on tako voli Hrvatsku kao i Kranjsku. A da je presv. g. Jeglič osobit štovatelj Vaše Preuzvišenosti, ne treba ni spominjati, jer je ta stvar svim poznata. Sa strane Sv. Stolice ta je stvar već gotova, kako mi nuncij ovih dana pisa, samo se ne zna, hoće li visoko ministarstvo bečko na to pristati. Molim lijepo, neka bi ovo ostalo tajno.“⁹⁰

Trebalo mu je naći zamjenu. U Kaptolu su ostala dvojica mladih kanonika i jedan iz prve generacije kanonika dr. Ivan Koščak. Kako je već ranije rečeno, Stadler je imao tada s njim neke poteškoće, pa mu nije htio dati mjesto prepošta, koje bi nekako trebalo pripasti najstarijem kanoniku. Zato je Stadler pozvao iz Dubrovnika začasnog kanonika i ravnatelja Dječaćkog sjemeništa don Vicka (Vicenca) Palunka,

⁸⁸ Usp.: Isto.

⁸⁹ Isto, 9.

⁹⁰ Fotokopija pisma u Arhivu sestara Služavki Maloga Isusa u Sarajevu (ASSMIS).

kojega je upoznao na blagoslovu bogoslovijske crkve u Sarajevu. On je već bio na službi u istočnoj Hercegovini u župi Ravno u vrijeme dok je Trebinjskom biskupijom upravljao dubrovački biskup. Hammerl kaže za njega: „To je bio čestit čovjek visoka stasa i jakog glasa ... Znao je veoma živahno pripovijedati kako su se jednom žestoki hercegovački seljaci iz Ravnoga dogovorili da ga ubiju, jer ih je u jednom slučaju oti-manja djevojke energično napao. Ali mladi je župnik uzeo križ u ruku, razdrljio talar na grudima i prišao svojim protivnicima vičući: ‘Ubijte me slobodno ako hoćete!’ i pravio se kao da će otići. Ali njegovi župljani požurili su za njim i zamolili ga za oprostjenje.“⁹¹

O imenovanju Vicka Palunka Stadler piše Kaptolu 9. ožujka 1899. godine: „Budući da je sa strane papine i sa strane careve sve u redu glede imenovanja Preč. g. Vicka Palunka, to se je on pozvao brzojavno, neka odmah ovamo dođe. On je odgovorio, da će u Sarajevo dne 14. ožujka t. g. stići. Čast mi je to priobćiti tom Prečastnom Kaptolu sa smjernom molbom, da bi ga prečastni g. Dr. Ivan Koščak, ili ako bi on bio zapriečen, prečastni g. Stjepan Hadrović, ili ako bi i on bio poslom drugim zabavljen, prečastni g. Dr. Ivan Šarić dne 16. ožujka t.g. u jutro u katedrali instalirao po već ustaljenih pravilih toga Prečastnoga kaptola, da onda isti dan poslije sjednice uzmogne kao član duhovnoga stola prisegu propisanu položiti.“⁹²

Nakon dolaska Vicka Palunka u Sarajevo nadbiskup Stadler upućuje 15. ožujka 1899. još jedno pismo Kaptolu, u kojem saopćava da je novoimenovanoga kanonika imenovao „prisjednikom našega nadbiskupskoga duhovnoga Stola Vrhbosanskoga“, te moli kanonika Hadrovića „kojemu povjerismo instalacije novoga kanonika ... da u istom času, kad bude kod instalacije primao vjeroispoviest od prečastnoga novoga kanonika arhiđakona, primi ujedno istu tu vjeroispoviest – sa odnosnom prisegom – kao onu, koju rečeni preč. Palunko kao novoimenovani prisjednik duhovnoga stola položiti imade.“⁹³ Instalacija novoga kanonika i uvođenje u službu novoga prepošta Kaptola vrhbosanskoga uslijedilo je sutradan 16. ožujka 1899.⁹⁴

Vicko Palunko rođen je na otoku Šipanu 1. studenoga 1842. godine. Gimnaziju je završio kod isusovaca u Dubrovniku, a teologiju u

91 Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 244.

92 Pismo nadbiskupa Stadlera Kaptolu od 9. 3. 1899., ASKV, br. 1 za 1899.

93 Pismo nadbiskupa Stadlera Kaptolu od 15. 3. 1899., ASKV, br. 2 za 1899.

94 Izvješće Stjepana Hadrovića o instalaciji. Uz njegov potpis nalazi se i potpis dr. Ivana Šarića, međutim, nedostaje potpis dr. Ivana Koščaka. Usp.: ASKV, br. 3 za 1899.

Rimu. Za svećenika Dubrovačke biskupije zaređen je 1. prosinca 1867. Još u vrijeme otomanske vladavine služio je u Hercegovini, čega se uvijek rado sjećao i svoja sjećanja pribilježio u svojim uspomenama koje je nazvao „Listovi o mome župnikovanju u Hercegovini god. 1869. – 1871.“ Nakon toga bio je kateheta i ravnatelj sjemeništa u Dubrovniku te je odatle došao u Sarajevo za kanonika. Nadbiskup ga je imenovao svojim generalnim vikarom i ravnateljem u nadbiskupskom sirotištu. Te je službe vršio sve do 20. lipnja 1904., kada ga je u sarajevskoj katedrali nadbiskup Stadler zaređio za pomoćnog splitskoga biskupa.⁹⁵

O njemu pišu da je na svim mjestima gdje je službovao ostavljao lijepu uspomenu. Bio je izvrstan propovjednik i svojom je živahnošću znao posve zaokupiti slušatelje, pa ga je narod rado slušao. Uz to je bio i dobar pisac te je za *Vrhbosnu* i *Balkan* pisao lijepe članke, od kojih je neke pripremao za tisak te ih kasnije izdao u Splitu.⁹⁶

Kada je odlazio iz Sarajeva, dostojanstveno je ispraćen na željezničkom kolodvoru gdje su došli i predstavnici civilnih vlasti. I u Splitu je razvio veliku apostolsku djelatnost, tako da su njegova putovanja po krizmama bile „uvijek misije na kojima bi neumorni biskup u svakoj župi propovijedao i satima ispovijedao.“⁹⁷ Umro je 2. travnja 1921. u Splitu.⁹⁸

4.4. Tomo Igrc

Tomo Igrc bio je svećenik Zagrebačke nadbiskupije, a došao je 1894. godine u Sarajevo na molbu nadbiskupa Stadlera, koji je tražio od zagrebačkog nadbiskupa Posilovića da mu ga dadne kako bi preuzeo službu njegova tajnika, na mjestu Hadrovića koji je te godine bio imenovan kanonikom Vrhbosanskog kaptola.

Igrc je rođen 9. prosinca 1861. u mjestu Planina u zelinskom kotaru koje danas pripada naseljima zagrebačke gradske četvrti Sešvete. Gimnaziju i teologiju završio je u Zagrebu, a za svećenika je zaređen 25. srpnja 1889. Nakon ređenja bio je kapelan u Martinskoj Vesi, Remetincu, Okiću i Stupniku, a nakon toga dolazi u Sarajevo. Ovdje je preuzeo službu tajnika. Šest godina radio je u nadbiskupovoj kancelariji, a raspoloživ za sve. „Ako je negdje trebalo služiti svetu misu, uvijek

⁹⁵ „+ Msgr. Vincencije Fererij Palunko“, *Vrhbosna* br. 7 i 8/1921., 93.

⁹⁶ Usp.: „+ Msgr. Vincencije Fererij Palunko“, 93.

⁹⁷ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 246.

⁹⁸ *Vrhbosna* br. 7 i 8/1921.

se moglo računati na njega. Čak i kad se radilo o kasnim misama. Često bi prekidao rad na spisima i pohitao u katedralu krstiti dijete ako bi župnik i kapelan bili odsutni.“⁹⁹ Godine 1900. Nadbiskup ga je imenovao katedralnim župnikom. Bio je „malen rastom, ali zlatan čovjek“, kako o njemu piše Hammerl. „Skromni ali revni župnik Igrc razvio je zadivljujuću aktivnost. Nadbiskup je jedanput o njemu rekao: ‘On ima Kristovog duha; uopće ne bih žalio kada bi on jednom postao mojim nasljednikom’“¹⁰⁰

Godine 1905. imenovan je kanonikom. U protokolu Urudžbenog zapisnika Vrhbosanskog kaptola nalazi se samo zabilješka o njegovoj instalaciji za kanonika 19. ožujka 1905., ali dokumenta nema u arhivu.¹⁰¹

Tomo Igrc je 1926. godine rezignirao na kanonikatu zbog bolesti, pa je kao začasni kanonik otišao u mirovinu u samostan kod sestara Služavki Maloga Isusa u Dolorozu kod Čardaka. Godine 1929. vraća se u Sarajevo te u Zavodu „Egipat“ ostaje sve do svoje smrti 20. kolovoza 1938. O njemu „Vrhbosna“ u nekrologu zapisuje: „Umro je od iscrpljenosti srca, iza bolesti od mjesec dana, što ju je navukao nahladom pri ljetovanju na Mladicama. Sve do nekoliko dana pred smrt govorio je svetu misu, a iza toga se je svaki dan pričešćivao. Naglo je umro u toliko, što njegova okolina nije nikako očekivala katastrofe i što je još čas, dva pred smrt bio potpuno pri svijesti. Pri povratku u sobu našla ga je časna sestra mrtva. Msgr. Cankar odmah mu je uvjetno podijelio posljednju pomast. S Msgr. Igrcom otišao je iz naše sredine opet jedan između zadnjih od stare garde nadbiskupa Stadlera; posljednji od svećenika, koji su došli u Bosnu iz Hrvatske i u njoj ostali do svoje smrti. Pokojnik je bio vrlo radin, savjestan i bistar čovjek, a posebno se odlikovao izvanrednom dobrotom srca, darežljivošću, poniznošću i pobožnošću. Svima je bio mio i drag. Jako je zadužio Stadlerovu Družbu Služavki Maloga Isusa.“¹⁰² Sahranjen je na groblju sv. Josipa u Sarajevu, koje je on kupio još kao župnik katedralne župe, i to u odjeljenju sestara Služavki Maloga Isusa.¹⁰³

⁹⁹ Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 242.

¹⁰⁰ Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 243.

¹⁰¹ „Isprava o instalaciji kanonika Tome Igrca“ od 19. 3. 1905., ASKV br. 60 za 1905.

¹⁰² „+ Msgr. Tomo Igrc“, *Vrhbosna* br.10/1938., 230–231.

¹⁰³ Usp.: „+ Msgr. Tomo Igrc“, 231.

4.5. Dr. Marko Alaupović

Nakon smrti Ivana Koščaka (1915.) dugo je trajao proces oko imenovanja njegova nasljednika. Nadbiskup Stadler je htio imenovati Karla Cankara na to mjesto, pa je u tome bio odlučan jer je „svome tajniku“ htio „iskazati zahvalnost“. Cankar je bio urednik „Hrvatskog Dnevnika“ u kojem se izlagao napadu protivnika braneći stajališta nadbiskupa Stadlera. „Cankar nije bio talentiran samo za novinarstvo. Došao je u nadbiskupiju kao ljubljanski teolog. U svojoj se domovini školovao za polemičko pisanje koje je bilo uobičajeno u tamošnjim novinama i tamo je formirao vlastita načela. Još je kao bogoslov četvrte godine sastavio anonimni članak za novogodišnji broj ‘Vrhbosne’ 1904. pod naslovom: ‘Prenimo se!’ koji je djelovao zapaljivo. Kad je malo kasnije osnovan ‘Hrvatski Dnevnik’, postao je jednim od njegovih najrevnijih suradnika sve dok konačno nije postao i njegovim urednikom. Kad se proširila glasina da će Cankar postati kanonikom, delegacija svjetovnih svećenika posjetila je nadbiskupa s molbom da ovaj puta ne zaobiđe domaće svećenike te da jednoga od njih postavi za kanonika. Bilo je i svećenika starijih od Cankara i dostojnih da postanu kanonici. Čim bi se ta tema zapodjenula, nadbiskup Stadler bi zabranio daljnji govor o njoj i kratko bi napomenuo da zna što čini i što mu je učiniti.“¹⁰⁴

Nadbiskup Stadler je ponovno urgirao da se Cankara imenuje kanonikom, tada ga je predsjednik Vlade zamolio „da u skladu s konvencijom predloži tri imena. Nadbiskup Stadler tako je uz Cankara predložio i vrlo zaslužnog župnika iz Brčkog, dr. (Iliju) Violonija i mladog domaćeg svećenika iz Bosne koji je upravo pripremao doktorat u Innsbrucku. Bio je to Marko Alaupović, vrlo uzoran svećenik. Bio je ponos Nadbiskupije, prvo kao kateheta u sestarskim školama, a poslije kao dušobrižnik u sarajevskoj bolnici. Zbog toga ga je nadbiskup poslao u Rim na doktorat ... Konačno je početkom ožujka 1917. uslijedilo imenovanje dr. Alaupovića za kanonika koji je kao zadnji kanonik imenovan u vrijeme nadbiskupa Stadlera.“¹⁰⁵

Dr. Marko Alaupović rođen je 10. svibnja 1885. godine u Busovači. Gimnaziju je završio u Travniku, a teologiju u Sarajevu. Za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije zaređen je 15. rujna 1907. godine. Nakon ređenja bio je kateheta u školi sestara milosrdnica u Sarajevu,

¹⁰⁴ Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 247–248.

¹⁰⁵ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 247–248.

a od 1908. duhovnik bolnice u Sarajevu. Nadbiskup Stadler šalje ga 1913. godine na studij u Rim da kao pitomac Zavoda sv. Jeronima pohađa studij na Gregoriani. Nakon dvije godine boravka u Rimu, zbog rata s Italijom, Alaupović 1915. godine odlazi u Innsbruck te je tamo doktorirao 21. kolovoza 1916. Ubrzo nakon toga bio je imenovan kanonikom Vrhbosanskog kaptola. U protokolu Urudžbenog zapisnika nalazi se ubilježba da je 26. ožujka 1917. instaliran za kanonika.¹⁰⁶

Alaupović je bio mlad i skroman te nije mogao ni povjerovati da će on postati kanonikom. Imao je i dva brata svećenika, jedan je bio franjevac Bosne Srebrene fra Anzelmo, a drugi po imenu Dragutin bio je dijecezanski svećenik Vrhbosanske nadbiskupije. Pučki mu je učitelj bio Andrija Čekada, otac od trojice svećenika Čekada. Postavši kanonikom već 1918. preuzima uređivanje „Vrhbosne“, a od 1932. godine uređuje i „Svijet“. Godine 1935. postao je prepošt Vrhbosanskog kaptola i provikar Vrhbosanske nadbiskupije. Bio je službenik u kancelariji Nadbiskupije i ceremonijar. Od 1945. kao generalni provikar u odsutnosti nadbiskupa Šarića vodi Nadbiskupiju, da bi 21. svibnja 1951. bio imenovan naslovnim biskupom i apostolskim administratorom vrhbosanskim. Za biskupa je posvećen u Beogradu 24. rujna 1950., a 7. rujna 1960. postaje vrhbosanskim nadbiskupom i metropolitom. Bio je sudionik na Drugom vatikanskom saboru. U mirovinu je otišao 13. siječnja 1970., a umro je 18. travnja 1979. u Sarajevu te je sahranjen u sarajevskoj katedrali prema odredbi koju je ostavio u oporuci da bude pokopan u grobnici nadbiskupa vrhbosanskih.¹⁰⁷ To je grobnica u kojoj su se nalazili zemni ostaci nadbiskupa Stadlera. O otvaranju grobnice Vrhbosna zapisuje: „U četvrtak navečer (19. travnja 1979.) otvorena je u Katedrali grobnica Nadbiskupa vrhbosanskih. Drveni lijes, u kojem počiva tijelo Nadbiskupa Stadlera, potpuno je uščuvan i čitav nađen.“¹⁰⁸ Alaupović je prvotno sahranjen u ovu grobnicu, da bi 2011. njegovi posmrtni ostaci bili preneseni u novu grobnicu koja je bila napravljena prilikom obnove sarajevske katedrale u vremenu od 1985. do 1989., kako bi u prvotnoj grobnici ostali samo zemni ostaci sluge Božjega Josipa Stadlera za kojega je 2002. pokrenut postupak za njegovo proglašenje blaženim i svetim.¹⁰⁹

¹⁰⁶ „Dr. Marko Alaupović instaliran dne 26. marta 1917. za kanonika“, ASKV br. 12 za 1917.

¹⁰⁷ „Umro je nadbiskup dr. Marko Alaupović“, *Vrhbosna* br. 2/1979., 1b.

¹⁰⁸ Isto.

¹⁰⁹ „Smrtni ostaci nadbiskupa Čekade preneseni u Sarajevsku katedralu“, *Vrhbosna* br. 4/2011., 404.

5. Široko polje rada kanonika u Vrhbosanskoj nadbiskupiji

O polju rada kanonika pisao je profesor Mato Zovkić u svojem prilogu u zborniku o kanoniku Antonu Jegliču. Tu imamo uvid kako su kanonici po nadbiskupovu mandatu obavljali *kanonske vizitacije* župa i župnika u dijecezi.¹¹⁰ U kaptolskom arhivu čuva se pismo nadbiskupa Stadlera od 16. prosinca 1891. u kojemu piše: „Ovih dana dovršio je taj prečasni Kaptol djelo puno požrtvovnosti, muke i truda, ljubavi k boljitku ove nadbiskupije, te mi je preugodna dužnost, kojoj se veoma rado odazivam da svoj trojici¹¹¹ prečasne gospode: Dru Antonu Jegliču, Dru Andriji Jagatiću i Dru Ivanu Koščaku upravo iz dna duše svoje zahvalim, što su sva trojica ne samo uz silne poteškoće svu nadbiskupiju Vrhbosansku obišla, nego i očinskom brižljivošću što neuke poučila a slabe ojačila, što netočnost u vođenju matica ispravila i druge manjke uredila. Nije nijedan od vas žalio truda, da pčelinjom marljivošću sabere sve što bi svakom od pojedinih župnika i od pojedinih župa moglo koristiti, a ipak tako te se čast njihova koliko se dalo ne povrijedi, pošto je svrha putovanja bila: sve unaprijediti Bogu na slavu. Koliko se iz svega razabire, bit će obilata ploda kako od toga putovanja tako i od pripomenaka bud općenito bud napose danih.“¹¹²

Kanonici su sudjelovali i na sjednicama Ordinarijata, gdje su se razmatrali pristigli dopisi, predmeti i predlagala rješenja. Zovkić zapisuje kako su te sjednice znale biti burne i da je moralo dolaziti do okršaja, a da je nadbiskup nakon burnih sjednica sudionike ponudio rakijom uz poticaj da ne zadrže žalac jedni protiv drugih.¹¹³

Kanonici su bili i izdavači službenih glasila Nadbiskupije i vjerskih knjiga. Osnovna briga izdavača bila je pribavljanje novca za tiskanje lista te raspačavanje tiskanih brojeva i vođenje administracije. U prvoj generaciji kanonika tu je brigu najviše vodio Ivan Koščak. On je na godišnjim sjednicama Kaptola podnosio izvještaj o rastu broja pretplatnika, uplatama za primljeni list i cijelom financijskom poslovanju.¹¹⁴

Ovdje nećemo praviti prikaz svih knjiga koje su kanonici izdavali, samo napominjem da su kanonici pisali i prevodili knjige koje su izdavali te su pisali za „Vrhbosnu“ i druge listove koje je izdavala

¹¹⁰ Mato ZOVKIĆ, „Anton Jeglič kao kanonik i pomoćni biskup u Sarajevu“, isto.

¹¹¹ Četvrti kanonik, J. Bezić ležao je paraliziran.

¹¹² Pismo nadbiskupa Stadlera od 16. prosinca 1891., ASKV br. 14 za 1891.

¹¹³ Usp.: Mato ZOVKIĆ, „Anton Jeglič kao kanonik i pomoćni biskup u Sarajevu“, isto.

¹¹⁴ Ivan DUJMUŠIĆ, „+ Dr Ivan Koščak“, 4–5.

Vrhbosanska nadbiskupija. Oni jesu bili relativno dobro plaćeni od države, ali je očito da su volonterski radili za vjerski tisak.¹¹⁵

6. Materijalno stanje kanonika

Prema ugovoru sa Svetom Stolicom austrougarska je vlada dodijelila kanonicima pojedinačni godišnji prinos u visini od 4000 kruna. Ti su prihodi bili dovoljni za njihove najskromnije životne potrebe. Ali, Stadler je mislio i na to da svi nekako lakše izlaze na kraj te kako bi bilo dobro da zajednički stanuju u jednoj kući. Tu bi svaki od njih imao svoj stan, a kuhinja bi im i posluga bila zajednička. Takav zajednički život prvi su kanonici dobrovoljno prihvatili zbog okolnosti u kojima su se našli. Kako smo vidjeli, nadbiskup Stadler je inzistirao na zajedničkom životu kanonika, pa je to postavljao kao uvjet prilikom pregovora o prihvaćanju kanoničkog mjesta. No, na primjeru kanonika Koščaka, koji se izdvojio od zajedničkog života, može se zaključiti da taj „zahtjev“ i nije bio tako jasan, nego više shvaćen kao prijedlog jer se nakon Koščakova istupa ovo pitanje trebalo utvrditi. Nadbiskup Stadler pisao je u Rim Kongregaciji za biskupe i redovnike, pa se i Sveta Stolica pozabavila time. Tamo je donesena odluka da vrhbosanski kanonici ubuduće imaju voditi zajednički život. Tako se ustrojio Kaptol i prema tom ustrojstvu funkcionirao.¹¹⁶

Prva kuća za Kaptol bila je iznajmljena, a bila je u vlasništvu Sulejman-bega Lavčalije u Carevoj ulici br. 4.¹¹⁷ O njezinu iznajmljivanju na godinu dana piše Ordinarijatu Hermann Dahlen, zemaljski poglavar, gdje spominje da je kuća iznajmljena na vrijeme od 10. veljače 1882. do 10. veljače 1883. U pismu napominje da Zemaljska vlada neće produživati ugovor, pa ako kanonici žele i nakon naznačenog datuma isteka ugovora i dalje stanovati u toj kući, onda će biti potrebno sastaviti novi ugovor o najmu.¹¹⁸

¹¹⁵ Usp.: Ivan DUJMUŠIĆ, „+ Dr Ivan Koščak“, 4–5.

¹¹⁶ Vidi bilješku ovoga rada br. 43 i 44.

¹¹⁷ U dokumentu Zemaljske vlade navodi se „Kaiserstraße 4“. Usp.: Dopis zemaljskog glavara Dahlena Nadbiskupskom ordinarijatu od 7. srpnja 1882., ASKV br. 4 za 1882. Ta se ulica nalazila s lijeve strane Miljacke uz Carevu džamiju koja danas nosi naziv „Obala Isa-bega Isakovića“.

¹¹⁸ Usp.: prijepis pisma Ordinarijatu od 7. 7. 1882. Prijepis uradio i ovjerio dr. Andrija Jagatić te se kao takav čuva u Kaptolskom arhivu, ASKV, br. 4 za 1882.

Ovo je bio prvotni provizorni prostor za stanovanje kanonika. Kuća je imala više prostorija, a nakon iznajmljivanja bila je adaptirana da se u nju mogu useliti kanonici.¹¹⁹ Svaki je od njih na početku mjeseca plaćao svoj iznos za hranu, a domaćica je to raspoređivala kako bi moglo doći za mjesec dana.

Tijekom te godine kanonici kupuju kuću od izvjesnog Muja-ge Softića.¹²⁰ Ova je kuća nakon kupovine bila renovirana. U arhivu Vrhbosanskog kaptola nalazi se izjava kanonika u pogledu kupljene kuće u kojoj oni izjavljuju da ta kuća služi njima za stanovanje te da nijedan kanonik, u slučaju da se iseli iz kuće, nema pravo na dio kuće niti na stan u njoj. Isto tako ako se svi iseše, u tom slučaju kućom raspolaze Crkva.¹²¹

Ipak je 1894. pokrenuta inicijativa za izgradnju modernoga kaptola u blizini katedrale, u kojem bi nadbiskup Stadler isto tako stanovao i plaćao najamninu, onu svotu koliko je paušalno primao od države za stanovanje. Dozvola za gradnju nove kuće dobivena je 6. prosinca 1894.¹²² Tako se moglo sljedeće godine krenuti u izgradnju i tražiti sredstva. Za početak su kanonici uštedjeli 40 000 kruna od objavljivanja knjiga, pa su te novce uložili za realizaciju toga plana,

¹¹⁹ Usp.: Isto.

¹²⁰ „Privremeni kupoprodajni ugovor, sklopljen među potpisani kanonici Vrhbosanskoga kaptola, kao zastupnici cjelokupnog Kaptola i među Mujagom Softićem, građaninom grada Sarajeva.

Ja Mujaga Softić prodajem kuću svoju ležeću u Kučuk-Čatibovoj Mahali kanonikom Vrhbosanskoga kaptola za svotu od 4300 fl. (četiri hiljade i tri stotine forinti). Od ove svote položiti će kanonici odmah u ime kapare jednu stotinu i pedeset forinti (:150 fl.), što su danas i učinili, a ostalu svotu isplatiti će za četrdeset dana, računajući od današnjega dana.

Mi kanonici Vrhbosanskoga kaptola prihvaćamo ovaj Kup., polažemo danas kaparu i obavezujemo se na izplatu ostale svote u gori označenom roku.

U Sarajevu 4. rujna 1882.

Josip Bezić, arcidakon

Dr. Andrija Jagatić

Dr. Antun Jeglić.“

[Naknadno dodano]

„Na račun toga primio sam na dalje 300 for. (slovima tri stotine for), ostatak dati će mi kupci kad im novci stignu iz Beča, a oni dobe tapiju. Sarajevo 2. listopada 1882. Kupoprodajni ugovor s Mujagom Softićem za novu kanoničku kuću, 4. 9. 1882., ASKV br. 7 za 1882.

¹²¹ Izjava Kaptola Vrhbosanske nadbiskupije glede kupljene kuće od 1. 5. 1883., ASKV br. 10 za 1883.

¹²² Dozvola za gradnju nove kuće od 6. 12. 1894., ASKV br. 23 u digitalnom prijepisu protokola za 1894.

prethodno se dogovorivši da će prihode ove vrste ulagati u zajednički cilj. „Uz to je kanonik Koščak otvorio dućančić s devocionalijama koji je nešto doprinio. To je također bila nadbiskupova ideja jer u Bosni nije bilo nečega sličnoga. Uz to su uzeli od zemaljske banke kredit od 140 000 kruna s rokom otplate od 35 godina. Godišnju ratu od 4000 kruna podmirivali su od nadbiskupove stanarine.“¹²³ Kuća je bila dovršena u studenom 1895., izdana je stambena i uporabna dozvola te je mogla biti blagoslovljena 30. studenoga 1895.¹²⁴ Tako su se sustanari mogli preseliti u novu kuću za koju je nadbiskup Stadler prilikom blagoslova izjavio da bi na četiri kuta zgrade zapisao: kuća kreposti, kuća molitve, kuća učenosti i kuća bratstva.¹²⁵

Zaključak

To su bili Stadlerovi suradnici koji su u svemu stajali njemu uz bok, sve učeni, požrtvovni i besprijekorni svećenici. Od njih devetorice iz Stadlerove generacije četvorica su postali biskupi, a i ostali su isto tako primili visoke časti za svoje nesebično zalaganje i rad na njivi Gospodnjoj. Nadbiskup je Stadler jednom za kanonike prve generacije izjavio da ih voli kao svoju rođenu braću. I, doista, bili su mu i potpora i radost u odgovornom pastirskom služenju na bosanskohercegovačkom prostoru i u hrvatskom narodu općenito.

Suradnja između nadbiskupa Josipa Stadlera i kanonika Vrhbosanskog stolnoga kaptola bila je izvrsna. Kako u svakoj ljudskoj zajednici može doći do nesuglasica i nesporazuma, onda se ne trebamo čuditi da ih je i ovdje bilo, više sporadično i u pojedinim slučajevima, ali je zadivljujuće da su se ti nesporazumi rješavali korektnim pristupom i kršćanskim prihvaćanjem odluka koje su dolazile s viših razina. Time se čuvala ona dobra atmosfera koja je pogodovala dobrim odnosima i međusobnom uvažavanju različitih mišljenja i vodilo se računa o dobru drugoga. Tako se nije narušavao onaj sklad bratskog zajedništva koji je bio potreban za razvoj suradnje u izvršavanju povjerene im zadaće u Vrhbosanskoj mjesnoj Crkvi.

¹²³ Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 60.

¹²⁴ Stambena i uporabna dozvola za novu kuću od 30. 11. 1895., ASKV, br. 37 za 1895.

¹²⁵ Usp.: Franjo Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler erster Erzbischof von Vrhbosna*, 54.

Nadbiskup je Stadler respektirao svoje kanonike i imao povjerenje u njih i cijenio je njihov rad i njihovo zalaganje. To je znao javno izraziti, pismeno i usmeno zahvaliti im za uloženi trud, a isto tako i nagraditi ih častima koje bi isposlovao za njih kod Svetoga Oca. Kada su neki bili promaknuti na biskupska mjesta, znao se iskreno i bratski radovati njihovu promaknuću, iako mu je bilo žao gubiti vrijedne suradnike u svojoj Nadbiskupiji.

ARCHBISHOP STADLER AND THE CATHEDRAL CHAPTER OF THE DIOCESE OF VRHBOSNENSIA

The article treats the relations between the first Archbishop of the Diocese of Vrhbosnensia, Josip Stadler, and the cathedral chapter. The timeframe dates from the re-establishment of the Archdiocese (1881) to Stadler's death (1918). Archbishop Stadler had outstanding help from his first collaborators, with whom he was able to achieve great things in terms of establishing institutions in the Vrhbosnensia local church. These were distinguished figures in the Church, who were confident in their priestly vocation and readily assumed their responsibilities. The importance of Archbishop Stadler's role was to call on them, and their response was one of enthusiastic acceptance and an unreserved energy in carrying out the tasks entrusted to them.

Key words: *Josip Stadler, Archbishop of Vrhbosnensia, cathedral chapter.*

Translation: Pavle Mijović and Kevin Sullivan